

REDUCING PRISON POPULATION

ADVANCED TOOLS OF JUSTICE IN EUROPE

custody is not the only answer

CIETUMSODU ALTERNATĪVAS EIROPĀ:
DAUDZSOLOŠAS PRAKSES UN LĪDZEKĻI.

MĀCĪBU MATERIĀLS.

Comunità Papa Giovanni XXIII
Via Mameli, 1
47923 Rimini, Italy
Tel. +39 0541909630
progetti@apg23.org
www.apg23.org

„Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā”
JUST/2013/JPEN/AG/4489

Projekta koordinatore: Sara Zanni

Šo mācību materiālu komplektu izstrādāja Giorgia Stefani, projekta pētījumu koordinatore (Comunità Papa Giovanni XXIII), cieši sadarbojoties un konsultējoties ar profesori sabiedrības veselības pētījumu jomā zobārstniecībā Ruth Freeman (DHRSU, Dandī universitāte) un Glyn Lloyd (pakalpojumu vadītājs krimināltiesību jomā, Dandī pilsētas dome).

Materiāls ir būtisks papildinājums starptautiskajam pētījumam „Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā”.

Pateicības

Lielāko ieguldījumu šī mācību materiāla izstrādē sniedza Andrey Momchilov (IGA – Noziedzības novēršanas fonds, BULGĀRIJA), Stephan Parmentier un Piero Sullo (Starptautiskā Kriminologu savienība, FRANCIJA), Arthur Hartmann un Alexander Bähr (Institut für Polizei- und Sicherheitsforschung (IPoS), VĀCIJA), Sara Zanni un Giorgio Pieri (Comunità Papa Giovanni XXIII, ITĀLIJA), Emilio Gregori, Marta Distaso un Lydia Veronica Palumbo (Synergia, ITĀLIJA), Roberta Bisi un Raffaella Sette (CIRVIS-SDE, Università di Bologna, ITĀLIJA), Ilona Kronberga un Sanita Sile (Providus, LATVIJA), Viorica Marcut un Francisc Csizmarik (Generatie Tanara, RUMĀNIJA), Ruth Freeman un Davis Buls (DHRSU, Dandī universitāte, APVIENOTĀ KARALISTE:SKOTIJA).

Īpaša pateicība: Dimitar Markov (Demokrātijas pētījumu centrs, BULGĀRIJA), Dietmar Benter (Soziale Dienste der Justiz im Lande Bremen, VĀCIJA), Alessandro Pedrotti (Conferenza Nazionale Volontariato e Giustizia, ITĀLIJA), Kristine Ķipēna (Tieslietu ministrijas Kriminālsodu izpildes politikas nodaļa, LATVIJA), Carina Vasile (RUMĀNIJA), Glyn Lloyd (Dandī pilsētas dome, AK:SKOTIJA) par atgriezenisko saiti un materiāla pārskatīšanu.

Vissirsnīgākā pateicība mūsu asociētajiem partneriem (Emilijas – Romanjas province: Sociālās politikas un imigrantu, brīvprātīgo, asociāciju un trešā sektora integrācijas virzības departaments (Promotion of Social Policies and integration for immigration, volunteering, association and third sector Department); Emilijas – Romanjas provinces reģionālās brīvības atņemšanas iestāžu administrācijas virspārvaldes (Regional Superintendencies of the Penitentiary Administration), ITĀLIJA; Timišoaras brīvības atņemšanas iestādes, RUMĀNIJA; Tieslietu ministrijas sodu izpildes ģenerāldirektorāts, BULGĀRIJA; Padre Antonio Vieira Institūts, PORTUGĀLE.

Paldies interviju dalībniekiem, kas piekrita piedalīties projektā! Bez jums tas nebūtu bijis iespējams.

PRIEKŠVārds

„Cietumsodu alternatīvas Eiropā: daudzsološas prakses un līdzekļi: mācību materiāls’ ir rezultāts 2 gadus ilgušai darba programmai „Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā” (“Reducing Prison Population: advanced tools of justice in Europe”) JUST/2013/JPEN/AG/4489. Šī programma tika uzsākta 2014. gada martā un to koordinēja Itālijas asociācija „Pāvesta Jāņa XXII komūna” (“Community of Pope John XXIII”). Programma tika īstenota 7 Eiropas valstīs (Itālijā, Bulgārijā, Francijā, Vācijā, Latvijā, Rumānijā, Apvienotajā Karalistē – Skotijā) ar Eiropas Komisijas Tieslietu ģenerāldirektorāta finansiālu atbalstu. Tās mērķis bija uzlabot zināšanas un apmaiņties ar „inovatīviem praktiskiem līdzekļiem kā cietumsodu alternatīvām gan pirmstiesas, gan pēctiesas apcietinājumam”. Īpašs programmas uzdevums bija izveidot mācību materiālu „speciālistiem un profesionāļiem, kas strādā cietumsodus aizvietojošo līdzekļu nodrošināšanas iestādēs”.

Lai veicinātu cietumsodu alternatīvas Eiropas valstīs, projekts pētīja un pielietoja uz pierādījumiem balstītus kritērijus, kas apstiprinātu cietumsodu alternatīvu efektivitāti. Programmas „Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā” 1. un 2. darbplūsmā uzrādīja, ka Eiropas Savienības dalībvalstīs ir labas un daudzsološas prakses. Pamatojoties uz šo informāciju, tika nolemts, ka mācību materiālam jābūt domātam gan pirmstiesas, gan pēctiesas fāzēm, tajā jābūt iekļautām labajām un daudzsološajām praksēm, jābūt pieejamam visiem speciālistiem (piemēram, policistiem, prokuroriem, tiesnešiem, probācijas darbiniekiem, nevalstisko organizāciju pārstāvjiem un personām, kas strādā krimināltiesību un sodu reformas jomā), kā arī politikas veidotājiem, un, galu galā, tas jāizmanto kā praktiska pielietojuma un konsultatīvs materiāls.

Tādējādi šajā mācību materiālā iekļauts un tiek piedāvāts dažādu inovatīvu un daudzsološu cietumsodu alternatīvu kopums, ko izstrādājušas partnervalstis. Papildus informāciju par programmu „Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā” var atrast: <http://www.reducingprison.eu>

SATURS

levads	Pag. 6
PIRMĀ DAĻA: Pierādījumi saskaņotai pieejai cietumsodu alternatīvām	Pag. 11
OTRĀ DAĻA: Mācība no labām un daudzsoļošām praksēm Eiropā	Pag. 25
TREŠĀ DAĻA: Notiesāto personu īpašās kategorijas	Pag. 34
CETURTĀ DAĻA: Rekomendācijas	Pag. 37
PIEKTĀ DAĻA: Secinājumi	Pag. 41
Literatūras un avotu saraksts	Pag. 43
Pielikums	Pag. 47

IEVADS

Statistika par Eiropas valstīm liecina, ka kopš 1990. gadiem visās dalībvalstīs cietumnieku skaits nemitīgi palielinās. Piemēram, 2012. gadā vidējais cietumnieku skaits Eiropas cietumos bija 125.6 apcietinātie uz 100,000 iedzīvotāju¹; 2013. gadā šis rādītājs bija pieaudzis līdz 133.5 apcietinātajiem uz 100,000 iedzīvotāju.² Tādējādi ir redzams, ka ieslodzīto skaits Eiropā nepārtraukti ir liels un cietumu apdzīvotības līmenis – ieslodzījuma vietu kapacitātes rādītājs pret kopējo ieslodzīto skaitu – skaidri uzrāda pārapdzīvotību. Šāda pārapdzīvotība eksistē neskatoties uz daudzās valstīs vairāk kā desmit gadu garumā īstenoto restrukturizāciju, piemērojot piespiedu darbus sabiedrības labā kā alternatīvas īslaicīgam cietumsodam, un par spīti plaši pieņemtajam viedoklim, ka cietumam būtu jābūt kā pēdējam līdzeklim. Tiek uzskatīts, ka ar ieslodzījumu saistītie līdzekļi ir būtiski samazinājuši savstarpējo uzticēšanos tieslietu sistēmā un tiek dēvēti par būtisku faktoru saistībā ar cilvēktiesību pārkāpumiem Eiropā.³

Nepieciešamība pēc alternatīvām cietumsodiem tādējādi ir acīmredzama, jo tās samazina ieslodzīto skaitu, var palīdzēt samazināt cietumu populāciju, likvidēt ieslodzījumu vietu pārapdzīvotību,⁴ kā arī nodrošināt, ka ieslodzījumu vietu vadība veicina pamata cilvēktiesību nodrošināšanu Eiropas Savienības dalībvalstu iedzīvotājiem.⁵ Lai sasniegtu šos mērķus, ir nepieciešams mācību materiāls, kas ietvertu Eiropā izplatītās zināšanas, atpazītu un ieviestu labās prakses, atsaucoties uz soda līdzekļiem, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu, kā alternatīvām cietumsodiem katrā no krimināltiesību sistēmas posmiem.

1 Maculan A, Ronco D, Vianello F. Prison in Europe: overview and trends (Cietums Eiropā: pārskats un tendences), Antigone Edizioni, Roma 2013.

2 Maculan A, Ronco D, Vianello F. Prison in Europe: overview and trends (Cietums Eiropā: pārskats un tendences), Antigone Edizioni, Roma 2013.

3 "Torreggiani and others v. Italy (Toredžāni un citi pret Itālijas valsti" (pilota) spriedumā, Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) atklāja, ka cietumu pārapdzīvotību noteiktos apstākļos var uzskatīt kā necilvēcīgu un degradējošu apiešanos ar cilvēku, tādējādi pārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu (ECK). Tādēļ tā uzdeva Itālijas iestādēm līdz 2014. gadam ieviest līdzekļus vai līdzekļu kopumu, kas nodrošinātu adekvātu un apmierinošu kompensāciju šādos gadījumos.

4 Prison: the facts, Prison Reform Trust (Cietums: fakti. Prison Reform Trust). 2013: Pieejams: <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/Prisonthefacts.pdf>. Skatīts: 2015. gada 14. decembrī.

5 United Nations Office of Drugs and Crime, Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment, New York, 2007 (Apvienoto Nāciju Organizācijas Narkotiku un noziedzības apkarošanas birojs, Pamatprincipu un daudzsoļu cietumsodu alternatīvu prakšu rokasgrāmata, Ņujorka, 2007), p.4. Pieejams: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimerevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf Skatīts: 19.01.15.

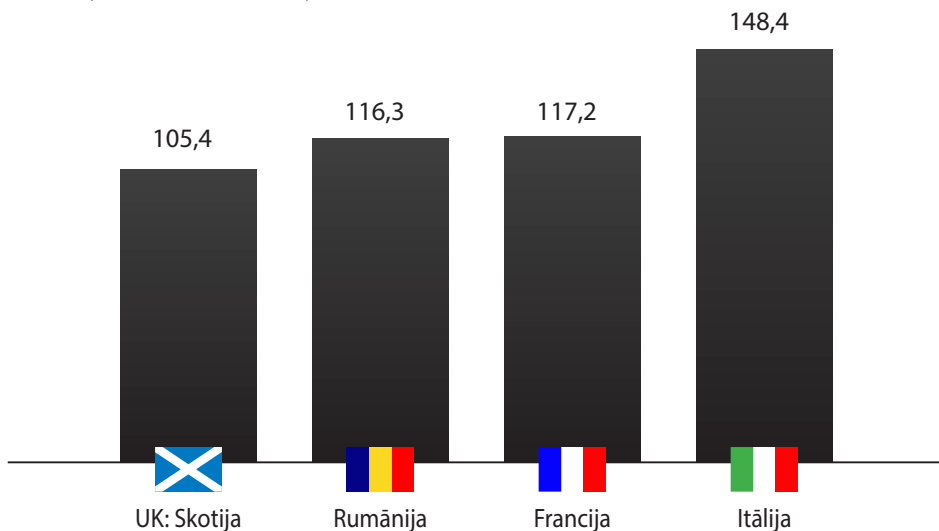
1. IERĀMĒJUMS

Fakti un skaitļi par valstīm, kas iesaistītas projektā „Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā”

Dati no SPACE I (Statistiques Pénales Annuelles du Conseil de l'Europe)⁶ un SPACE II ⁷ ziņojumiem piedāvā pārskatu par darbībām, kas saistītas un nesaistītas ar brīvības atņemšanu Eiropas Savienības dalībvalstīs. Šie ziņojumi sniedz gada datus par cietumu populāciju, ieslodzījuma apstākļiem (SPACE I) un ar brīvības atņemšanu nesaistītiem soda mēriem un līdzekļiem (SPACE II). Šie dati atspoguļoti šeit, lai parādītu programmas dalībvalstu īstenotās aktivitātes, kas saistītas un nesaistītas ar brīvības atņemšanu.

Informācija no SPACE 1 ziņojuma uzrāda, ka 4 (Itālijā, Francijā, Rumānijā un Skotijā) no 7 valstīm, kas piedalījās projektā, 2013. gadā apdzīvotības blīvums ieslodzījuma vietās bija augstāks par 100, norādot uz cietumu pārapspiedošību (1. attēls).

Fig. 1 1.attēls. Projekta dalībvalstis, kurās ir cietumu pārapspiedošība (>100 ieslodzītie/100 vietas)

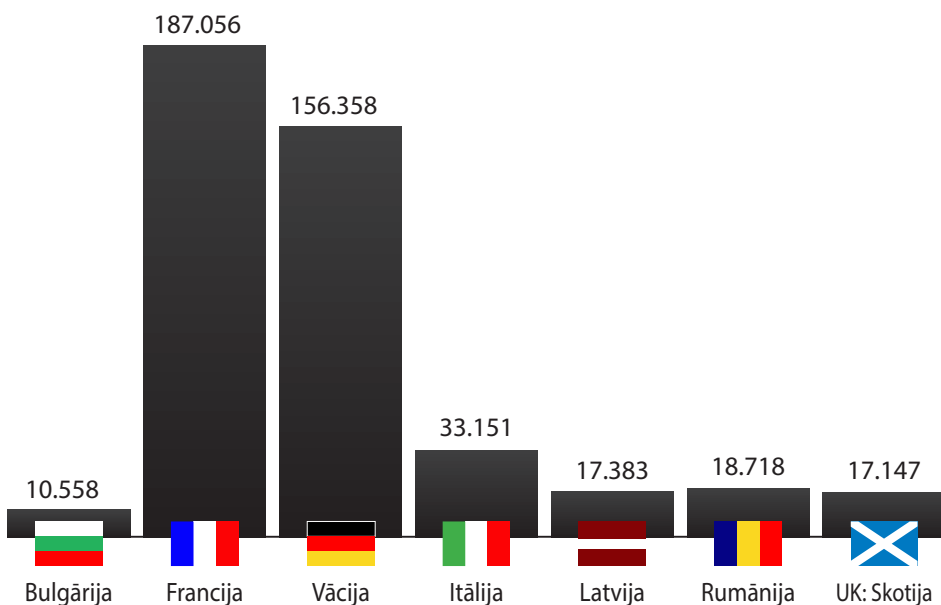

⁶ Aebi, M.F. & Delgrande, N., SPACE I – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Survey 2013 (Eiropas Padomes gada statistikas dati par sodiem: ieslodzītie. 2013. gada pētījums). Strasbūra: Eiropas Padome, 2015. Pieejams: <http://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf> Skatīts: 19.01.16.

⁷ Aebi, M.F. & Chopin, J., SPACE II – Council of Europe Annual Penal Statistics: Persons serving non-custodial sanctions and measures. Survey 2013 (Eiropas Padomes gada statistikas dati par sodiem: personas, kam piespriesti ar brīvības atņemšanu nesaistīti soda mēri un līdzekļi). Strasbūra: Eiropas Padome, 2015. Pieejams: http://wp.unil.ch/space/files/2011/02/Council-of-Europe_SPACE-II-2013-E_Final_150205.pdf Skatīts: 19.01.16.

SPACE II ziņojumā ietverts to personu skaits, kas izcieš ar brīvības atņemšanu nesaistītus vai daļēji saistītus soda mērus vai citus līdzekļus, ko uzrauga probācijas dienesti (vai līdzīgas iestādes). Lielākā daļa cietumsodu alternatīvu ir piespiedu darbi vai līdzekļi, ko pārrauga probācijas iestādes (CSMs).

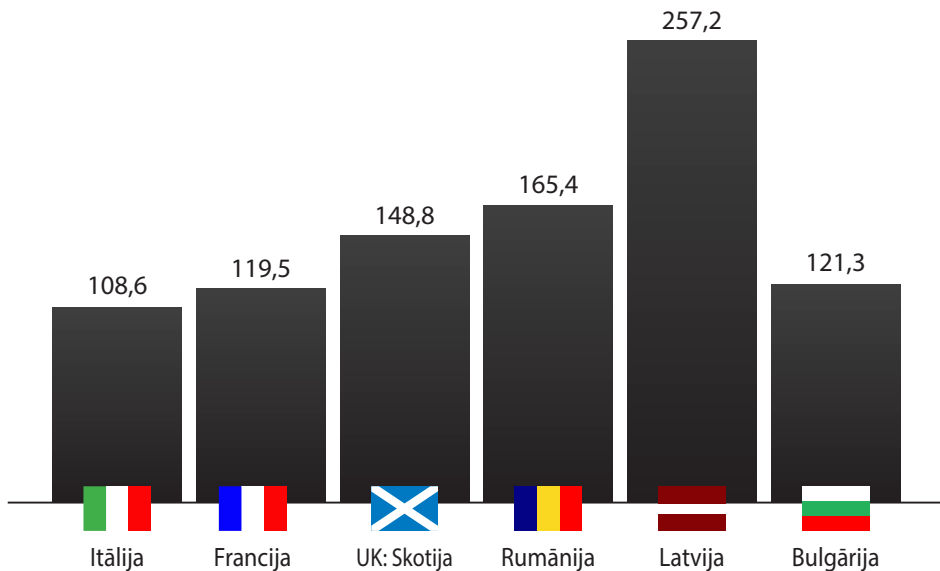
Fig. 2 2.attēls. Personu skaits, kam piespriest CSMs, ieskaitot probācijas uzraudzību, 2013.gada 31.decembra dati.

2. attēlā redzams, ka Vācijā un Francijā personu skaits, kam piespriesti piespiedu darbi vai probācijas uzraudzība, bija vairāk nekā 150,000. Tas ļauj secināt, ka Vācija un Francija daudz biežāk nekā Itālija, Rumānija, Latvija, Skotija un Bulgārija izmanto piespiedu darbus. Dati liecina, ka šajās pārējās valstīs piespiedu darbi tiek piespriesti retāk. Šo apgalvojumu papildina dati par personu skaitu, kam piespriesti piespiedu darbi, salīdzinājumā ar informāciju par ieslodzīto skaitu uz 100,000 iedzīvotāju (3. attēls). Piemēram, Latvijā ir viens no zemākajiem rādītājiem personām, kas veic piespiedu darbus, taču augstākais ieslodzījumu vietu apdzīvotības rādītājs (2. un 3. attēls).

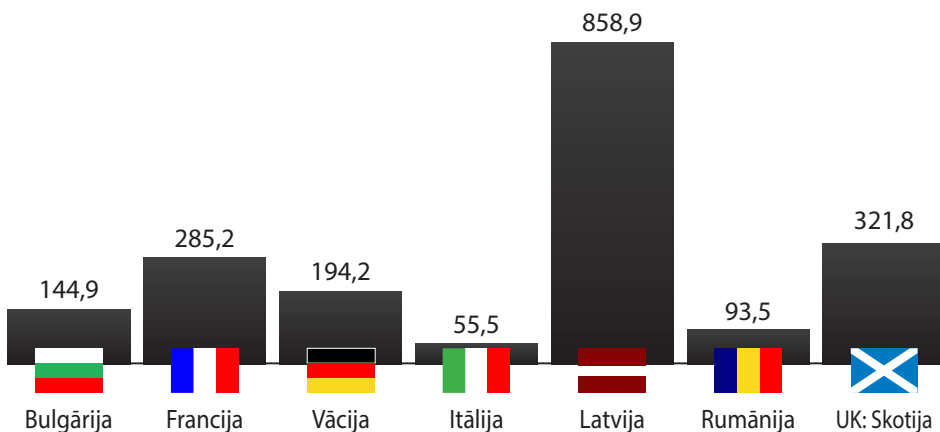

Fig. 3 3.attēls. Valstis, kurās ir vairāk nekā 100 ieslodzītie uz 100,000 iedzīvotājiem (augstākie cietumu apdzīvotības rādītāji)

Pēc 4. attēlā redzamās informācijas, tiek ziņots, ka Latvijā ir 858.9 personu, kas atrodas probācijas uzraudzībā, uz 100,000 iedzīvotāju; kopējais personu skaits, kam piespriesti piespiedu darbi un probācijas uzraudzība, ir 17,383 (2. attēls).

Fig. 4 4.attēls. Kopējais probācijas iestāžu uzraudzībā esošo personu skaits uz 100,000 iedzīvotājiem

Kādēļ šāds mācību materiāls?

Mērķis un uzdevumi

Šī mācību materiāla vispārīgais mērķis ir nodrošināt pieeju pierādījumiem un politikā balstītai informācijai, ko izmantot, lai samazinātu ieslodzīto skaitu un novērstu atkārtotu noziegumu izdarīšanu.

Uzdevumi:

1: Nodrošināt praktisku un pieejamu informāciju par cietumsodu alternatīvām skaidrā politikas ietvarā;

2: Iegūt labāku izpratni par daudzsološām un labām cietumsodu alternatīvu praksēm pirmstiesas un pēctiesas fāzēs;

3: Dalīties ar Eiropas daudzsološajām un labajām cietumsodu alternatīvu praksēm pirmstiesas un pēctiesas fāzēs;

4: Nodrošināt praktiskas un pieejamas alternatīvas cietumsodiem, īpaši cilvēkiem ar garīgās veselības traucējumiem, vielu lietotājiem, ārvalstu pilsoņiem un mātēm ar bērniem;

5: Informēt par Eiropas labajām un daudzsološajām cietumsodu alternatīvām pirmstiesas un pēctiesas fāzēs speciālistus un politikas veidotājus.

Mācību materiāla mērķgrupa

Mācību materiālu var izmantot gan kā atsauces dokumentu, gan daļu no vispārīgām mācību aktivitātēm. Tas paredzēts:

- Visiem speciālistiem, kas strādā ar notiesātajiem, piemēram, policistiem, prokuroriem, tiesnešiem, probācijas darbiniekiem;
- Sabiedrisko iestāžu pārstāvjiem, kas strādā ar ieslodzītajiem;
- Citiem interesentiem vai krimināltiesību jomas un ieslodzījumu vietu reformu aktivistiem un pārējiem, kam nākas saskarties ar jautājumiem, kas izskaidroti mācību materiālā.

PIRMĀ DAĻA

Pierādījumi saskaņotai pieejai cietumsodu alternatīvām

Šis sadaļas mērķis ir piedāvāt politikā un pētījumos balstītus pierādījumus, ka alternatīvas cietumsodiem ir nepieciešamas. Tiks pētītas ES konvencijas un rekomendācijas saistībā ar cietumsodu alternatīvām, vispārīgās stratēģijas, kā samazināt ieslodzīto skaitu, galvenie uz pierādījumiem balstītie principi efektīvām jeb daudzsoļošām sabiedrībā balstītām intervencēm un saskaņotas sociālās un krimināltiesību politikas nozīmība.

1.1 Eiropas likumdošana: politikas ietvars

Daudzu gadu laikā Eiropas Savienība ir ieviesusi klāstu konvenciju, kuru mērķis ir ierobežot brīvības atņemšanu un veicināt ieslodzīto labklājību dalībvalstīs. Tas ietver Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju (1950),⁸ Konvenciju par nosacīti notiesātu vai nosacīti atbrīvotu likumpārkāpēju uzraudzību (1964)⁹ un Konvenciju par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu (1987).¹⁰

Šīs konvencijas Eiropas Padome ieviesa rekomendāciju veidā, piemēram, EP Rekomendācija Nr. R(92) 16 „Eiropas noteikumi par sabiedrībā izciešamiem sodiem un pasākumiem” un Rekomendācija (99) 22 „Par cietumu pārapdzīvotību un ieslodzīto skaita palielināšanos”, Rekomendācija Rec(2000)22 par to, kā uzlabot Eiropas noteikumu par sabiedrībā izciešamajiem sodiem un piespiedu līdzekļiem izpildi,¹¹ Rekomendācija (2010)1 par Eiropas Padomes Probācijas noteikumiem.¹² Tās ir ne tikai juridiski saistošas, bet skaidri norāda Eiropas Padomes vīziju par brīvības atņemšanas piemērošanu un ieslodzījuma vietas apstākļiem. Uz tām atsaucas arī Eiropas Tiesas judikatūra un to pārrauga Spīdzināšanas novēršanas komiteja (SNK), kura ir publicējusi Standartus par apiešanos ar cietumniekiem un kurai ir tiesības apmeklēt ieslodzījuma vietas visās dalībvalstīs.

Jautājumi, kuriem pievēršas šīs konvencijas un rekomendācijas, dažādās jurisdikcijās tiek risināti atšķirīgos apjomos, tādēļ ir iespēja dalīties ar labām un daudzsoļošām praksēm un tās izplatīt visās dalībvalstīs. Tās atbalsta arī liels skaits nevalstisko organizāciju, kas ir iesaistītas sodu sistēmas reformā, piemēram, Asociācija spīdzināšanas novēršanai (Association for the Prevention of Torture), Starptautiskais Cietumu pētījumu

8 Council of Europe: European Convention on Human Rights 1950 (Eiropas Padome: Eiropas Cilvēktiesību konvencija). Pieejams: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf. Skatīts: 2015. gada 2. decembrī.

9 Council of Europe: European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders (Eiropas Padome: Eiropas konvencija par nosacīti notiesātu vai nosacīti atbrīvotu likumpārkāpēju uzraudzību). Pieejams: http://www.ejtn.eu/PageFiles/7682/A_1_5_Conditionally_Sentenced_Released_Offenders.pdf. Skatīts: 2015. gada 2. decembrī

10 Council of Europe: European Convention on the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1987 (Eiropas Padome: Eiropas konvencija par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu 1987). Pieejams: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-convention.pdf>. Skatīts: 2015. gada 2. decembrī.

11 Council of Europe: Rec(2000)22E on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures (Eiropas Padome: Rec(2000)22 par to, kā uzlabot Eiropas noteikumu par sabiedrībā izciešamajiem sodiem un piespiedu līdzekļiem izpildi), 2000. gada 29. novembris. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=388373&Site=CM>. Skatīts: 2016. gada 28. janvārī.

12 Council of Europe: Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules (Eiropas Padome: Ministru komitejas Rekomendācija CM/Rec(2010)1 dalībvalstīm par Eiropas Padomes Probācijas noteikumiem). Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813>. Skatīts: 2016. gada 28. janvārī.

centrs (the International Centre for Prison Studies), Amnesty International, Eiropas Probācijas konfederācija (the Confederation of European Probation), Penal Reform International un the Howard League for Penal Reform. Visietekmīgākās apvienības, kas pēta ieslodzījumu vietu pārapdzīvotību un cietumsodu alternatīvas ir: [i] Asociācija spīdzināšanas novēršanai,¹³ Starptautiskais Cietumu pētījumu centrs,¹⁴ [ii] Amnesty International,¹⁵ [iii] Eiropas probācijas konfederācija,¹⁶ [iv] Penal Reform International,¹⁷ Antigone¹⁸ un [v] the Howard League for Penal Reform.¹⁹

1.2 Kas efektīvi samazina atkārtotu nozieguma izdarīšanu?

Pierādījumi, kas salīdzina ieslodzījuma un piespiedu darbu efektivitāti, atšķiras, tāpēc pret tiem vienmēr jāizturas ar piesardzību. Pētījumam var būt neveiksmīga metodoloģija, tādējādi tas var optimistiski apgalvot, ka ir saikne starp intervenci un izmaiņām uzvedībā, kaut gan to, iespējams, izraisījis pavisam cits faktors. No otras puses, pētījums var apgalvot, ka intervence nav bijusi iedarbīga atkārtotas nozieguma izdarīšanas novēršanā, kaut gan tā var būt būtiski ietekmējusi nozieguma biežumu un/vai smagumu un ar to saistītos riska faktorus. Pētījums var apgalvot, ka dažas intervences ir pielietojamas populācijai kopumā, kaut gan tās ir uzrādījušas iedarbību tikai dažām noteiktām grupām vai likumpārkāpumiem.

Tomēr neviens pētījums²⁰ līdz šim neuzrāda, ka īslaicīgi cietumsodi ir efektīvāki atkārtota nozieguma izdarīšanas samazināšanā vai izdevīgāki izmaksu ziņā par sodiem, kas jāveic sabiedrības labā, vairumam likumpārkāpēju. Kaut arī brīvības atņemšana novērš likumpārkāpumus sabiedrībā un var pat tikt uzskatīta par nepieciešamu cilvēkiem, kas apdraud citus un ar kuriem citādi nav iespējams tikt galā, tai ir tikai pagaidu raksturs, turklāt tā iznīcina sociālās saiknes un iespējas tās stiprināt un attīstīt tālāk, ir lielāka iespēja, ka ieslodzītais izdarīs likumpārkāpumu pēc atbrīvošanas, un tas izmaksās daudz vairāk. Pretēji tam, ir daudz lielāka varbūtība, ka precīzi un atbilstoši pamatprincipiem īstenoti piespiedu darbi būs efektīvi. Pamatprincipi, kā piespiedu darbus padarīt efektīvus, parādīti 1. tabulā.

13 <http://www.apr.ch>

14 <http://www.prisonstudies.org>

15 <http://www.amnesty.org/en/>

16 <http://cep-probation.org>

17 <http://www.penalreform.org>

18 <http://www.associazionantigone.it>

19 <http://www.howardleague.org>

20 Sapouna M, Bisset C, Conlong A-M, Matthews B. 2015. What Works to Reduce Reoffending: A Summary of the Evidence. Justice Analytical Services Scottish Government (Kas efektīvi samazina atkārtotu noziegumu izdarīšanu: pierādījumu apkopojums. Skotijas valdības analītisko datu dienests). Pieejams: <http://www.gov.scot/Resource/0047/00476574.pdf> Skatīts: 2015. gada 2. decembris.

1.tabula. Efektīvu piespiedu darbu pamatprincipi

Pamatprincips	Skaidrojums
Risks	Intervencēm jāņem vērā atkārtota nozieguma izdarīšanas riska raksturs un apjoms. Ja risks ir augsts un/vai pastāv iespējams drauds pašam vai citiem, atbilstoši jāpaaugstina uzraudzība un monitoring.
Vajadzība	Intervencēm jābūt vērstām uz attiecīgajām kriminogēnajām vajadzībām, īpaši attieksmei pret noziedzību, prasmēm risināt problēmas, pašefektivitātei, labvēlīgu sociālo saikņu veidošanai un vielu lietošanai, kā arī palīdzībai praktiskā šķēršļu pārvarēšanā.
Atsaucība	Intervencēm jābūt atbilstoši pielāgotām individam, izmantojot dažādus intelekta, komunikācijas stilu un emocionalitātes līmeņus. Tādēļ ir nepieciešami darbiniekiem ar augstu profesionālo līmeni starppersonu saskarsmē un spējā saprasties.
Attiecības	Intervencēm jābalstās uz cieņpilnām, uz sadarbību vērstām un elastīgām darba attiecībām starp uzraudzītāju un uzraugāmo. Uzraudzītājam jābūt iejutīgam un jāizrāda izpratne par uzraugāmā vajadzībām.
Sabiedrība	Intervences būs efektīvākas, ja tās tiks īstenotas sabiedrībā atbilstoši visiem principiem, kad uzraugāmais var turpināt un/vai attīstīt sev būtiskas sociālās saiknes un apzināt, pielietot un attīstīt savas prasmes reālajā vidē.
Integritāte	Intervences jāīsteno pēc šiem parametriem, atbilstoši skaidrām, caurskatāmām un iepriekš saskaņotām uzraudzības plānam. Plānā jābūt maziem, izmērāmiem, sasniedzamiem, reāliem un laikā ierobežotiem (SMART) mērķiem.

1.3. Sarežģījumi

Šo parametru robežās, ņemot vērā to sarežģītību, neparedzamību un cilvēka uzvedības mainīgumu, nav garantijas ne par vienas intervences efektivitāti, nedz domājot par atkārtotu noziegumu izdarīšanas samazināšanu, nedz pozitīvu ietekmi uz riskiem un vajadzībām, nevienā brīdī, ne ar vienu cilvēku. Šie paši apsvērumi tāpēc

darbojas arī attiecībā uz cilvēkiem, kas izcieš sodu brīvības atņemšanas iestādē. Tomēr dažas intervences biežāk ir uzrādījušas augstāku efektivitāti ar lielāku skaitu cilvēku un tāpēc var paaugstināt uzvedības izmaiņu iespējamību. Citas intervences ir uzrādījušas mazāku efektivitāti ar dažām grupām un/vai pielietotas izolācijā. Vēl citām ir nepieciešami papildu pētījumi. 2. tabulā redzams īss pētījumos iegūto rezultātu9 apkopojums par dažām intervencēm.

Tab. 2

2. tabula. Pētījumu rezultātu apkopojums par intervencēm

Intervence	Efektīva	Mazāk efektīva
Izglītība, mācības un darbs	<p>Palikšana izglītības sistēmā ir īpaši nozīmīga jauniešiem, ir augsta korelācija starp izslēgšanu no skolas, likumpārkāpumu un atkārtotu likumpārkāpumu</p> <p>Darbs nodrošina ienākumus un sociālās saiknes, kas var veicināt labvēlīgas sociālās identitātes attīstību un atturīgu dzīvesveidu</p>	<p>Izglītība var palīdzēt cilvēkiem iegūt kvalifikāciju, lai labāk iekļautos darba tirgū, tādēļ tā ir noderīga, taču maz ticams, ka pati par sevi tā samazina atkārtota likumpārkāpuma risku</p> <p>Daži cilvēki izdara likumpārkāpumus par spīti tam, ka viņiem ir darbs. Citi riska faktoriem, piemēram, alkohola lietošanai vai ieguvumiem no nozieguma var būt lielāka ietekme</p>
Kognitīvi biheiviorālais darbs	<p>Var palīdzēt izmainīt negatīvās domāšanas tendenci un ar to saistīto uzvedību, īpaši, ja tiek piedāvāta praktiska palīdzība</p>	<p>Dažiem cilvēkiem, piemēram, tādiem, kas jau šobrīd ir noturīgi pret pārmaiņām vai kuriem ir mācīšanās traucējumi, var būt nepieciešama tiešāka vai audzinošāka rakstura pieeja</p>

<p>Motivējošs vai uz "spēcīgajām pusēm" balstīts darbs</p>	<p>Intervences, kas atbilst motivācijas līmenim, daudz ticamāk samazinās atkārtotu nozieguma izdarīšanu. Motivāciju var paaugstināt spēcīgo pušu apzināšanās un mērķu izvirzīšana</p>	<p>Par šo pieeju ir nepieciešami papildu pētījumi, ieskaitot to, cik lielā mērā tā palīdz novērst riska faktorus un šķēršļus, lai mainītos</p>
<p>Vielu lietošanas atkarības ārstēšana</p>	<p>Vielu lietošanas atkarības programmām kopumā ir pozitīva ietekme uz atkārtota nozieguma izdarīšanas samazināšanu un laba pievienotā vērtība naudas izteiksmē</p>	<p>Jāpiebilst, ka ar alkohola lietošanu saistītie noziegumi bieži ir vardarbīgi un ar citiem slēptiem faktoriem</p>
<p>Labvēlīgas sociālās grupas/draugi/līdzbiedri/ģimene</p>	<p>Spēcīgas sociālās saiknes var veicināt vai uzturēt atturīgu dzīvesveidu, savukārt nelabvēlīgas sociālās attiecības var veicināt atkārtotu noziegumu izdarīšanu vai likt cilvēkiem justies iesprostotiem</p>	<p>Daži cilvēki var būt sastapušies vienīgi ar sociāli nelabvēlīgām līdzbiedru grupām, ģimeni, kas neatbalsta, un/vai nefunkcionējošām personīgajām attiecībām. Var būt ierobežotas citas iespējas</p>
<p>Garīgās veselības ārstēšana/atbalsts</p>	<p>Ļoti bieži likumpārkāpējiem ir garīgās veselības problēmas, kas var radīt šķēršļus sociālo prasmju attīstībā vai veicināt vielu lietošanu</p>	<p>Nav pierādīts, ka depresija, fobijas un trauksmes sajūta ir tiešā veidā saistītas ar atkārtotu nozieguma izdarīšanu. Parasti tās tiek vairāk saistītas ar personības traucējumiem</p>

<p>Kontrole, piemēram, elektroniskā uzraudzība</p>	<p>Var palīdzēt kā alternatīva brīvības atņemšanai, istenojot mājas arestu, nodrošinot uzraudzību un/vai liedot pieeju noteiktām vietām un/vai cilvēkiem</p> <p>Var palīdzēt pirmstermiņa atbrīvošanas gadījumā ieslodzītajiem, kuri, visticamāk, neizdarīs atkārtotu likumpārkāpumu, salīdzinājumā ar citiem, kas netiek izlaisti pirms termiņa, taču atbilst tiem pašiem kritērijiem</p>	<p>Kontrole un sankcijas kopumā var palīdzēt, taču drīzāk uzrādis efektivitāti, ja tiks kombinētas ar individuālu personalizētu atbalstu un konsekventi ieviestas</p>
<p>Sabiedriskais darbs bez atlīdzības</p>	<p>Uzdevumi, kas sniedz ieguldījumu citu labklājībā un nodrošina saskaršmi ar labuma guvējiem no sabiedriskā darba, mēdz būt daudz efektīvāki</p>	<p>Parasts kalpa darbs vai darbs, kur nav nepieciešamas personas stiprās puses un intereses, palīdz sabiedrībai, bet neveicina uzvedības izmaiņas vēlamajā virzienā</p>

Jāatzīmē, ka, lai gan ar izglītību, darbu, alkohola lietošanu vai garīgo veselību saistītajām problēmām var nebūt tiešas ietekmes uz atkārtotu likumpārkāpuma izdarīšanu, tās var būt kā šķēršļi tiem faktoriem, kam ir tieša ietekme. Ir būtiski noziedzības samazināšanas, labklājības un cilvēktiesību principi, kas nosaka, kāpēc jāpievērš uzmanība gan kriminogēniem, gan nekriminogēniem riskiem un vajadzībām, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību, veicinātu aktīvu līdzdalību sabiedrības dzīvē un uzlabotu sabiedrības veselību.

1.4 Novērtējumi

No iepriekš minētā var secināt, sākuma platformai efektīvu intervencu pielietošanā darbā ar likumpārkāpējiem būtu jābalstās efektīvo prakšu principu dziļā izpratnē. Lai to paveiktu, ir pieejams noteikts skaits „aktuāru” un „dinamisku” novērtējuma instrumentu, kas galvenokārt vērsti uz vispārējo atkārtota likumpārkāpuma izdarīšanas risku, kā arī specifisku noziegumu izdarīšanas risku. Pirmie ir vērsti uz statistiskiem jeb nemainīgiem riska faktoriem, piemēram, vecumu, dzimumu un iepriekšējo notiesāšanu skaitu, sniedzot riska sākotnējo raksturojumu. Otrie ir vērsti uz faktoriem, kurus iespējams mainīt, piemēram, attieksme pret likuma pārkāpšanu, motivācija mainīties, vielu lietošana un nodarbinātība.

Papildus riska faktoriem novērtējumam būtu jāapskata arī spēcīgās puses un aizsardzības faktori, piemēram, personas izpratnes līmenis, motivācija, līdzcilvēku/ģimenes atbalsts, iesaistīšanās vai spēja iesaistīties izglītības, profesionālo mācību vai darba vidē un dzīves apstākļi. Šo faktoru savstarpējā saistība un līdzsvars sniedz norādes par likumpārkāpuma tendenci, raksturu, nopietnību un iespējamību. Tam savukārt būtu jānorāda uz aizstāvošajām intervencēm, kuru pamatā ir rūpīga pieejamo pierādījumu analīze. Jāapsver arī sabiedriskās aizstāvības jautājumi, kādā mērā sabiedrība spēj tikt galā ar identificētajiem riskiem un prasībām pēc jebkādiem ierobežojumiem un/vai uzraudzības.

Detalizētāk izstrādāts novērtējums turklāt pievērsīsies arī intervencu prioritātēm un apstākļiem, kādos personai ir lielāks likumpārkāpuma izdarīšanas risks. Tas veicinās mērķtiecīgu intervencu izstrādi, kurās būs norādīts arī uz augsta riska situācijām jeb katalizatoriem. Šādā intervencē var būt iekļautas arī recidīva novēršanas stratēģijas, scenāriju plānošana un nejausību iepriekšparedzēšana. Piemēram, izvairīšanās no noteiktiem draugiem vai atteikšanās lietot alkoholu kopā ar viņiem, aizstājot šo aktivitāti ar citām. Ja tiktu piešķirti resursi, kas nepieciešami šādu novērtējumu veikšanai un šādu plānu sagatavošanai un ieviešanai, tie daudz ticamāk tiktu izmantoti cilvēkiem draudu un riska situācijās, taču vispārīgos principus var attiecināt uz visiem. Jāatzīmē, ka novērtējumi nekad nevar precīzi paredzēt uzvedību un dažkārt var būt ierobežoti informācijas pieejamības trūkuma dēļ.

Turklāt, ņemot vērā dažādu personu novērtējumā konstatēto jautājumu un problēmu daudzveidību, no dažādām likumdošanas un trešā sektora iestādēm tiek pieprasīts noteikts resursu klāsts. Likumpārkāpējiem jābūt savlaicīgai pieejai šiem resursiem, un tiem jātiek nodrošināti tādā veidā, lai veiksmīgi paaugstinātu vai noturētu viņu motivāciju, iesaistīšanos, spēju mainīties, rīcību, ko viņi uzsākuši, lai mainītos, pozitīva iznākuma pieredzi, pašefektivitāti un likumpaklausīgu identitāti. Šajā kontekstā gan sociālajām, gan veselības un krimināltiesību institūcijām jāsadarbības, lai nodrošinātu konsekventu pieeju, kas palīdzētu sasniegt kopīgos mērķus.

1.5 Ierobežojumi pieejām pret atkārtotu likumpārkāpuma izdarīšanu un apcietinājumu

Jurisdikcijās, kur cietumsodu alternatīvas ir vienkārši ieviestas, bez plašākām sociālās un krimināltiesību politikas izmaiņām, kas būtu ieviestas vienlaicīgi, un bez atbilstošiem apsvērumiem par plānotajām un arī neplānotajām sekām, kādas var rasties, pārplānojot sabiedrībā bāzētu ieslodzīto atbrīvošanu un/vai vispārējos sodu piemērošanas principus, nav izdevies samazināt ieslodzījuma kā soda izmantošanu. Tieši pretēji – desmit gadu laikā, kopš būtiski pieaudzis piespiedu darbu saturs un pieejamība daudzās ES valstīs, ieskaitot ierobežojumus izmantot ļoti īsa termiņa cietumsodus dažās no valstīm, cietumsodu izmantošana vairumā no tām ir tikai

paaugstinājusies vai tikai nedaudz savārstījusies. Šķiet, ka tas ir vairāku faktoru savienošanās rezultāts, piemēram:

- Pierādījumos balstītu noziedzības novēršanas stratēģiju trūkums, kas būtu vērstas uz likumpārkāpumu neredzamajiem sociālajiem un vides izraisītājiem, likumpārkāpumu novēršanu, nodrošinot, ka ieguvumi pārsniedz izdevumus, likumpārkāpumu izdarīšanai labvēlīgu situāciju samazināšanu.²¹ Īpaši raugoties uz agrīnas izcelsmes riska faktoru attīstību, dažas grupas ir atbildīgas par arvien lielāku neproporcionālu skaitu bieži vien ar nelikumīgu mantas piesavināšanos un vielu lietošanu saistītu likumpārkāpumu.
- Nepārtraukta indivīdu apsūdzēšana krimināltiesību sistēmas ietvaros bez pierādījumos balstītām intervencēm nevienā no posmiem un ar pakāpenisku samazinājumu izmainīt dzīvi, likumpārkāpējiem arvien iesaistoties atkārtotās pretlikumīgās darbībās un neatgriezeniski iekļūstot sistēmā. Visticamāk, šie indivīdi arī turpmāk būs tādu grupējumu sastāvā, kas ir atbildīgi par nesamērīgi lielu apjomu bieži vien ar nelikumīgu mantas piesavināšanos un vielu lietošanu saistītu noziegumu un vēlāk sastāda lielāko daļu ieslodzījumu vietu populācijas.
- Smagāku sodu politikas ieviešana, ieskaitot stingrākus notiesājošos likumus un sabiedrībā izciešamo sodu izpildes prasības. Tas var ietvert automātiskos cietumsodus un/vai cietumsodu obligāto ilgumu noteiktiem likumpārkāpumu veidiem un/vai biežumam, piemēram, saduršana un vairākkārtēja ielaušanās īpašumā. Tas var ietvert arī vairākus likumpārkāpumus vienkopus, nespējot pildīt sabiedrībā izciešamo soda veidu, kā rezultātā atkal atgriežoties tiesā uz sprieduma atkārtotu izskatīšanu, ieskaitot apcietinājumu.
- Pieņemums pret ļoti īsiem cietumsodiem vienlaikus ar juridiska rakstura iebildumiem, ka šādi sodi var tikt izmantoti, ja neviena cita metode, kā tikt galā ar personu, netiek uzskatīta par pieņemamu, ļaujot turpināt izmantot šādus cietumsodus. Vai ļoti īsu cietumsodu piemērošanas vietā sods tiek palielināts un piespriests garāka perioda cietumsods. Šāds fenomens konstatēts dažās valstīs, kur likumdošana centās samazināt cietumsodu izmantošanu.²²
- Tikla paplašināšanas iespēja galvojuma/notiesāšanas laikā vai posmā, kad persona, kas iepriekš nav bijusi brīvības atņemšanas iestādē, nokļūst sistēmā, saņemot pārāk smagu cietumsodu alternatīvu. Ja šie indivīdi nespēj pildīt prasības un tā rezultātā tiek pakļauti stingriem soda piemērošanas noteikumiem, viņus var nosūtīt uz cietumu, paaugstinot apcietināto skaitu.
- Tikla paplašināšanas iespēja, atbrīvojot personu no cietuma, ar līdzīgiem grūti izpildāmiem soda mēriem, kad priekšlaicīga atbrīvošana pieprasa ievērot stingrus noteikumus sabiedrībā. Ja indivīdam neizdodas un/vai viņš nespēj pildīt šos nosacījumus, tie tiek pārkāpti un paaugstinās iespēja, ka tā rezultātā lielāks skaits cilvēku tiks atkārtoti ievietoti brīvības atņemšanas iestādēs.

²¹ Scottish Government, What Works to Reduce Crime, 2015 (Skotijas valdība, Kas efektīvi mazina noziedzību, 2015). Pieejams: <http://www.gov.scot/Publications/2014/10/2518>. Skatīts: 14.12.15.

²² Tata C. The Struggle for Sentencing Reform (Centieni pārmainīt sodu piemērošanu), in A Ashworth and J Roberts (eds) Sentencing Guidelines (Sodu piemērošanas vadlīnijas), Oxford University Press. 2013.

- Tādu politiku ieviešana, kas balstītas uz kļūdainu uzskatu, ka cietumi paredzēti vai vērsti uz izturēšanos, piemēram, vienlīdz „skarbi pret noziegumu un skarbi pret nozieguma iemeslu”. Neatkarīgi no pieejamajām cietumsodu alternatīvām šāda retorika rada sodošu, vai vismaz riskus veicinošu, tiesu kultūru, kas iznīcina centienus samazināt cietumsodu izmantošanu, īpaši tad, kad vienlaikus iespējamas vai no jauna tiek ieviestas sodošākas pieejas.

Šie ierobežojumi parāda, cik būtiski ir veidot izpratni par nozieguma iemeslu un politisko dialogu par efektīvām preventīvām un mērķtiecīgām pieejām, par konsekventu saskaņotās un pierādījumos balstītas sociālās un krimināltiesību politikas ieviešanu, par zināšanu veicināšanu par īslaicīgo un ierobežoto īstermiņa cietumsodu efektivitāti un par progresīvi ierobežoto, taču tik un tā būtisko iespēju atbalstīšanu krimināltiesību sistēmā, lai samazinātu atkārtotu likumpārkāpumu izdarīšanu un brīvības atņemšanu. Lai tas būtu patiešām efektīvs darbs, ir nepieciešama pilnībā saskaņota pieeja.

1.6. Biežāk uzdotie jautājumi un pierādījumos balstītas atbildes

1.61. Jautājums: Kādi ir pamatprincipi, kas nosaka alternatīvas cietumsodiem Eiropas līmenī?

Literatūras avoti par brīvības atņemšanas samazināšanu un ieslodzījuma vietu pārapsūdzotību atsaucas uz vairākām iespējamām pieejām, ko vispārināti varētu dēvēt par „parādes durvju un sētas durvju stratēģijām”. Parādes durvju stratēģijas mērķis ir ierobežot uz cietumu nosūtīto cilvēku skaitu un tā atbilst Eiropas Padomes Ministru komitejas apgalvojumam, ka „brīvības atņemšana ir jāuzskata par galējo sankciju vai pasākumu un tāpēc tā ir jāparedz tikai tad, ja pārkāpuma smaguma dēļ jebkura cita sankcija vai pasākums nebūtu pietiekams”²³ Šīs pieejas piemēri ietver:

- Noteiktu likumpārkāpumu dekriminālizāciju;
- Agrāku iejaukšanos, lai novērstu cilvēku iekļūšanu krimināltiesību sistēmā;
- Apsūdzības politikas izmaiņas;
- Ierobežojumu noteikšanu sodu piemērošanas iestādēm;
- Sabiedrībā izciešamu sodu alternatīvu izmantošanu cietumsodu vietā.

Sētas durvju stratēģijas mērķis ir samazināt cietumu populāciju un ar to saistīto pārapsūdzotību, samazinot nebrīvē pavadīto laiku. Pēc atbrīvošanas var tikt nodrošināts monitoringa un uzraudzība sabiedrībā, taču cilvēkus var atbrīvot arī bez turpmākiem nosacījumiem, piedāvājot brīvprātīgu palīdzību. Piemēri: nosacīta atbrīvošana (parole), elektroniskā uzraudzība, mājas arests, daļēja brīvības atņemšana,

²³ Ministru komitejas Rekomendācija Nr. R(99) 22 dalībvalstīm attiecībā uz cietumu pārapsūdzotību un ieslodzīto skaita palielināšanos. Pieņemts Ministru komitejā 1999. gada 30. septembrī.

ieslodzījuma vietas atstāšana izglītības iegūšanas nolūkos, pusceļa mājas, brīvprātīgās pārvietošanas programmas un citi pakāpeniskas iekļaušanās atpakaļ sabiedrībā veidi.

1.62. Jautājums: Kādi pierādījumi liecina, ka cietumsodu alternatīvas ir efektīvas?

Tiek apgalvots, ka cietumam ir četras galvenās funkcijas, kas tiek uzskatītas par brīvības atņemšanas mērķiem. Tās ir:

- sabiedrības aizsardzība;
- likumpārkāpēju sodīšana;
- iebiedēšana;
- rehabilitācija.

Vairums augstāk minēto brīvības atņemšanas funkciju ir sasniedzamas, izmantojot konstruktīvākus līdzekļus. Ja primārais uzdevums ir samazināt atkārtotu likumpārkāpumu izdarīšanu, nav pierādījumu, ka brīvības atņemšana to dara veiksmīgāk par sabiedrībā izciešamajām sodu alternatīvām. Salīdzinošie pētījumi par dažādu soda mēru ietekmi uz recidīvismu liecina, ka brīvības atņemšana palielina grūtības, ar kādām likumpārkāpēji saskaras, vēlāk cenšoties pielāgoties dzīvei brīvībā. Apvienoto Nāciju Organizācijas pētījumu rezultāti liecina, ka brīvības atņemšanas pieredze drīzāk veicina, nevis kavē atkārtotu likumpārkāpuma izdarīšanu.²⁴

1.63. Jautājums: Vai ir īpašas grupas, kurām būtu jāpievērš uzmanība?

Ar brīvības atņemšanu nesaistīti līdzekļi nav paredzēti kādām īpašām grupām, tos izmanto daudzu likumpārkāpumu gadījumā un piemēro atbilstoši likumpārkāpēja specifiskajām vajadzībām. Projekta „Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā” pētījums ir parādījis, ka pieejamo cietumsodu alternatīvu klāsts un skaits nacionālā līmenī ir atkarīgs no:

- Juridiskās un tiesvedības sistēmas;
- Lēmumu pieņemošās personas krimināltiesību sistēmā;
- Apelācijas procedūras un iespējas pārsūdzēt spriedumu;
- Politiskajām debatēm par cietumsodu alternatīvām valstī.²⁵

Tādēļ, apsverot cietumsodu alternatīvas, ir būtiski papildus veikt arī valsts situācijas analīzi, piemēram, civilās sabiedrības lomu dalībvalstī, valsts iesaistīšanos cietumsodu alternatīvu ieviešanā un valsts un nevalstisko organizāciju (NVO) sinerģiju.

²⁴ United Nations Office of Drugs and Crime, Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment, New York, 2007 (Apvienoto Nāciju Organizācijas Narkotiku un noziedzības apkarošanas birojs, Pamatprincipu un daudzsoļošu prakšu rokasgrāmata cietumsodu alternatīvām, Ņujorka, 2007). Pieejams: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf Skatīts: 19.01.16

²⁵ Reducing prison population: advanced tools of justice in Europe, Comparative concluding remarks on the in-depth interviews to the country experts (Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā, Salīdzinošās noslēguma piezīmes padziļinātajām intervijām ar valstu ekspertiem). Pieejams: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/final_research_conclusions_3.pdf Skatīts: 20.01.16

1.64. Jautājums: Vai cietumsodu alternatīvas ir vieglākas izvēles nekā brīvības atņemšana?

Sabiedrībā izciešamo sodu programmas var būt izaicinošākas un prasīgākas par cietumsodu. Vienādojums „sods = cietums” ir vispārpieņemts uzskats. Sabiedrība, piemēram, var uzskatīt, ka cietums ir vispieņemamākais veids, lai izciestu kriminālsodu, var būt sajūta, ka ievietot cietumā ir drošāk sabiedrībai, var uzskatīt, ka cietumā pavadītajā laikā noziedzības rādītājs samazināsies, kaut gan atkārtota likumpārkāpuma izdarīšanas rādītāji paliks augsti.²⁶ Daudzus no šiem uzskatiem spēcina retorika, ko atrodam avižu rakstos, masu medijos un sociālajos tīklos. Sabiedrībai nepieciešams pieņemt, ka cietumam var nebūt ietekmes uz recidīvismu un dažos gadījumos sabiedrības labā veicamās sankcijas vai probācijas līdzekļi var nesamazināt atkārtotu likumpārkāpumu izdarīšanu, taču tiem var būt ietekme uz atkārtotu likumpārkāpumu izdarīšanas biežumu un/vai smagumu un ar tiem saistītajiem riska faktoriem. Šāda pieņemšana var palīdzēt nojaukt stereotipiskos uzskatus un kļūdainus priekšstatus par cietumsodu alternatīvām.

1.65. Jautājums: Kas ir iesaistītās puses?

Iesaistīti ir ne tikai aizdomās turamie (pirmstiesas posmā) un apsūdzētie (pēctiesas posmā), bet arī visi tie, kas strādā juridiskajās, krimināltiesību un tiesībsargājošajās organizācijās un NVO.

1. Šādas organizācijas ietver:

- Policiju, kas izmeklē un/vai ir atbildīga par uzraudzību;
- Prokurors, kas uztur kriminālapsūdzību un var ierosināt tiesai pieņemt cietumsoda alternatīvas;
- Tiesneši jeb tiesas, kas pieņem lēmumu par cietumsodu alternatīvu īstenošanu;
- Probācijas dienesti, kas uzrauga indivīda pakļaušanos spriedumam un probācijas līdzekļiem, kā to lēmusi tiesa;
- Sociālie dienesti, psihologi, brīvprātīgie, izglītības speciālisti, kas sadarbojas un strādā kopā ar cietumiem, tiesām, valsts institūcijām un privātajām iestādēm.

2. Ārējie iesaistītie:

- Civilās sabiedrības organizācijas, piemēram, NVO, kas piedāvā pakalpojumus saistībā ar cietumsodu alternatīvām un spēj ietekmēt politikas pieņemšanu;
- Sabiedrības grupas, pilsoņi un pētnieki, kuru darbs var ietekmēt politikas pieņemšanu.

²⁶ Reducing prison population: advanced tools of justice in Europe, Comparative concluding remarks on the in-depth interviews to the country experts (Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā, Salīdzinošās noslēguma piezīmes padziļinātajām intervijām ar valstu ekspertiem). Pieejams: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/final_research_conclusions_3.pdf Skatīts: 20.01.16

1.66. Jautājums: Kāpēc jāveicina cietumsodu alternatīvu izmantošana?

Galvenais iemesls, kāpēc jāveicina cietumsodu alternatīvu izmantošanu, ir tas, ka šai pieejai ir potenciāls izmainīt apsūdzētās personas, lai tās iekļautos sabiedrībā un kļūtu par aktīviem sabiedrības locekļiem, kas rīkojas sabiedrības labā.

Papildu iemesli cietumsodu alternatīvu izmantošanai:

1. Lai veicinātu:

- Cieņpilnu izturēšanos un cilvēktiesības;
- Pašpaļāvību un iekļaušanos atpakaļ sabiedrībā;
- Iespēju attīstīt personīgās prasmes un resursus;
- Sociālo un sabiedrisko kontaktu uzturēšanu, kas ļautu indivīdam saglabāt ģimenes, darba un sociālos kontaktus un mājas;
- Pašefektivitāti, ļaujot indivīdam pašam gādāt par ģimeni un dot savu ieguldījumu mājāsaimniecības ienākumos;
- Iespēju izmantot katru situāciju, lai paliktu motivēts un iekļauts sabiedrībā;
- Iespējas labot savas kļūdas sabiedrībā ar piespiedu darbu programmu palīdzību.

2. Lai samazinātu:

- Brīvības atņemšanas sociālās izmaksas;
- Cietumsoda potenciālo negatīvo ietekmi;
- Apcietinājuma vietu apdzīvotību;
- Finansiālās izmaksas: pierādījumi no Nīderlandes liecina, ka piespiedu darbu finansiālās izmaksas sastāda 5% līdz 8% no kopējām brīvības atņemšanas izmaksām;²⁷
- Recidīvisms: pat neskatoties uz to, ka trūkst rūpīgi apkopotu datu, arvien vairāk pierādījumu liecina, ka ar brīvības atņemšanu nesaistīti soda mēri ir efektīvāki atkārtotu likumpārkāpumu izdarīšanas samazināšanā, likumpārkāpumu biežuma un/vai smaguma un ar to saistīto risku samazināšanā. Piemēram, Itālijā, personām, kas atrodas piespiedu darbos, probācijas uzraudzībā utt. (19%), ir vismaz trīs reizes zemāks risks atkārtoti izdarīt likumpārkāpumu nekā tiem, kas atrodas apcietinājumā (69%).²⁸

²⁷ De Vos H., Gilbert E. Reducing prison population: Overview of the legal and policy framework on alternatives to imprisonment at the European level (Samazinot cietumu populāciju: pārskats par juridisko un politikas ietvaru cietumsodu alternatīvām Eiropas līmenī). KU Leuven, 2014. Pieejams: <http://ej.uz/wbnh> (Skatīts: 13.10.2015.).

²⁸ Itālijas Cietumu administrācijas departaments, 2012.

1.67. Jautājums: Kādi elementi ir nepieciešami, lai nodrošinātu, ka cietumsodu alternatīvas strādā un ir efektīvas?

Elementi	Skaidrojums
Ceļš uz rehabilitāciju	Šīs pētījumu programmas atklājumi uzrādīja, ka ieslodzītie vai apsūdzētie gūst labumu no rehabilitācijas un izglītības programmām, kas palīdz viņiem iegūt dzīves un darba prasmes, ļauj atgriezties un iekļauties atpakaļ sabiedrībā.
Individuāla, atsaucīga un elastīga pieeja	Šajā projektā veiktais lauka pētījums parādīja, ka sodam jābūt atbilstošam apsūdzētās un/vai notiesātās personas raksturam, vajadzībām un riskiem . Atbilstošas cietumsodu alternatīvas izvēlei jābūt personalizētam, lai atspoguļotu dažādus intelekta, komunikāciju stila un emocionalitātes līmeņus, tai jāveicina potenciāla pozitīvā ietekme, kāda tai varētu būt uz individu. Lai to sasniegtu, ir nepieciešams pazīt personu, viņa(-s) personību un motivāciju līdzdarboties. Tādēļ pieejai jābūt elastīgai, lai tā atbilstu vajadzībām un būtu balstīta uz monitoringu, pārskatu un nepieciešamības gadījumā mainītu pavēli. Ir kritiski nepieciešami darbinieki ar augstākā līmeņa starppersonu saskarsmes, iejūtības un izpratnes spējām.
Izglītots un profesionāls personāls	Ir būtiski, lai indivīds un viņa uzraudzītājs viens otram uzticētos. Labu darba attiecību starp uzraudzītāju un likumpārkāpēju pamatā ir aktīvā klausīšanās, empātija un likumpārkāpēja vajadzību izpratne.
Sabiedrības iesaistīšanās	Sabiedrība, ko pārstāv civilās sabiedrības organizācijas, nodrošina būtiskus resursus ar augsti motivētu brīvprātīgo un profesionāļu palīdzību, kas piedāvā alternatīvo soda mēru iespējas, pavada laiku ar likumpārkāpējiem un kopā rod risinājumus viņu vajadzībām. Visas šīs iespējas paplašina krimināltiesību sistēmas sasniegumus un pūliņus.

1.68 Jautājums: Kādi ir šķēršļi cietumsodu alternatīvu ieviešanai?

1. Cietumsodu alternatīvas var būt grūti ieviest šķēršļu dēļ, kas samazina politisko vēlmi, vajadzību pēc atbilstošas likumdošanas dalībvalstī, kas ļautu izmantot

situāciju un politiku;

2. Reģionālajā līmenī šķēršļus ieviešanai var radīt finansiāli vai loģistikas apsvērumi, nevēlēšanās valsts vai reģiona līmenī piešķirt adekvātu finansējumu, lai ieviestu cietumsodu alternatīvas;

3. Vietējā līmenī to rada finanšu, laika un cilvēkresursu trūkums iestādēs organizācijās un sociāla atbalsta sistēmās;

4. Vāja sabiedrības izpratne par cietumsodu alternatīvu efektivitāti rūpīgu ietekmes izvērtējumu trūkuma dēļ. Sabiedrībā var būt sajūta, ka likumpārkāpēji ir jānokaunina un tāpēc negatīvi spriež par cietumsodu alternatīvām. Sabiedrība var just lielāku apdraudējumu, ja notiesātā persona vēl joprojām atrodas starp viņiem. Tomēr pētījums liecina, ka, lai gan sabiedrība bieži vien ir ļoti nosodoša jautājumā par piemērotiem sodiem likumpārkāpējiem, attieksme mainās uz pozitīvo pusi, ja tiek sniegta sīkāka informācija;²⁹

5. Kā jau iepriekš minēts (1.64. sadaļa), laikraksti, masu mediji un sociālie tīkli var radīt nepareizu priekšstatu par cietumsodu alternatīvām. Neskatoties uz to, masu medijiem ir būtiska loma sabiedrības informēšanā un palīdzībā, lai mainītu sabiedriskās normas (attieksmes) par cietumsodu alternatīvām.³⁰ Ir būtiski rūpīgi sniegt informāciju masu medijiem par vispārējo cietumsodu alternatīvu efektivitāti, lai mediji spētu izprast problēmas komplekso dabu;³¹

6. Bailes, ka cietumsodu alternatīvu sistēmas rezultātā cietumu sistēma tiks privatizēta.

²⁹ UN Office of Drugs and Crime (2007), Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment, New York, 2007 (Apvienoto Nāciju Organizācijas Narkotiku un noziedzības apkarošanas birojs, Pamatprincipu un daudzsološu cietumsodu alternatīvu prakšu rokasgrāmata, Ņujorka, 2007). Pieejams: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf Skatīts: 19.01.16

³⁰ UN Office of Drugs and Crime (2007), Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment, New York, 2007 (Apvienoto Nāciju Organizācijas Narkotiku un noziedzības apkarošanas birojs, Pamatprincipu un daudzsološu cietumsodu alternatīvu prakšu rokasgrāmata, Ņujorka, 2007). Pieejams: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf Skatīts: 19.01.16

³¹ United Nations Office of Drugs and Crime, Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment, New York, 2007 (Apvienoto Nāciju Organizācijas Narkotiku un noziedzības apkarošanas birojs, Pamatprincipu un daudzsološu cietumsodu alternatīvu prakšu rokasgrāmata, Ņujorka, 2007), p.78. Pieejams: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf Skatīts: 19.01.16

OTRĀ DAĻA

Mācība no labām un daudzsoļām praksēm Eiropā

Saskaņā ar pētījumu par to, kas strādā, labo un daudzsološo cietumsodu alternatīvu prakšu izlases pamatā bija vairāki kritēriji, par kuriem vienojās partnervalstis.³² Kritēriji:

- Sabiedrībā balstīta;
- Atbilstoša pastrādātajam likumpārkāpumam;
- Attiecīga riska līmenim;
- Pielāgota indivīda vajadzībām;
- Iekļauj atvērtu, interaktīvu un cieņpilnu attieksmi pret iesaistītajiem indivīdiem;
- Iekļauj dalībnieka uzraudzīšanu un kontroli;
- Elastīga atbilstoši dalībnieka progresam programmas īstenošanas gaitā;
- Veicina pārmaiņas uzvedībā, iekļaujot sociālo prasmju elementus, kas veicinātu rehabilitāciju;
- Balstīta veiksmīgo gadījumu pierādījumos.

2.1. Daudzsološu un labu cietumsoda alternatīvu prakšu piemēri pirmstiesas un pēctiesas posmos

Izvēlētās intervences iekļauj arī starpinstitucionālu, holistisku pieeju, ģimeņu un/vai dzīvesdraugu iesaistīšanos, lai veicinātu rehabilitāciju, un izvairīšanos no tādiem cilvēkiem, kas rada augstu risku, vai mehānismiem, kas pastiprina prasības un potenciāli atgriež indivīdu ieslodzījumā, tiklīdz rodas apdraudējums un tas vairs nav sabiedrībā pārvaldāms. Tika izvēlēti piemēri no dažādiem krimināltiesību sistēmas posmiem, ieskaitot izvairīšanos no apsūdzības, alternatīvas apcietinājumam un sodiem ar brīvības atņemšanu, kā arī pārvietošanu no ieslodzījuma vietu uz sabiedrību³³

2.1.1.

Agrīnā intervence - vairākkārtējo likumpārkāpēju projekts,³⁴ Apvienotā Karaliste: Skotija

Skotijas Policijas dienests kopā ar Atkarību novēršanas dienestu izstrādāja agrīno intervenci (novēršanu), lai piešķirtu prioritāti cilvēkiem ar vielu lietošanas atkarībām. Mērķis bija „izveidot noturīgu partnerību, kas sadarbotos, lai uzlabotu veselību un sociālo labklājību likumpārkāpējiem ar narkotiku un alkohola lietošanas problēmām un viņu līdzcilvēkiem.”³⁵ Pakalpojumu saturs

32 Reducing prison population: advanced tools of justice in Europe, Case studies report (Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā, Ziņojums par gadījuma pētījumiem), 2015. Pieejams: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/Case_studies_reports.pdf. Skatīts: 28.12.15.

33 Bulgārijas, Francijas, Latvijas un Rumānijas prakses nav iekļautas šajā mācību materiālā, jo pētījumi šajās valstīs uzrādīja tikai likumiskos instrumentus, nevis konkrētas prakses

34 Šī prakse nav iekļauta Ziņojumā par gadījuma pētījumiem, jo to ieteica ārējais eksperts vēlākā posmā.

35 Smith VM. Persistence Offender Project: Pilot Project Evaluation November 2006-March 2008 (Vairākkārtēju likumpārkāpēju projekts: pilotprojekta izvērtējums 2006. gada novembris – 2008. gada marts). Pieejams: <https://www.glasgow.gov.uk/>

paredz nodrošināt atbalstu rehabilitācijai no narkotiku un alkohola lietošanas, palīdzību ar mājokļa un īres problēmām, kā arī ar profesionālajiem kursiem un izglītību pēc nepieciešamības.

- Dalībniekus apzināja policija no potenciālo kandidātu saraksta. Tas ietvēra: personas, kas vecākas par 16 gadiem, vairākkārtējus likumpārkāpējus, personas, kas izdarījušas noziegumu, lai samaksātu par atkarīgo vielu, un personas, kas dzīvo augsta sociālā riska zonās.
- Dalībnieki tika apmeklēti mājvietās un informēti par programmas mērķiem. Tika veikts motivācijas un iesaistīšanās izvērtējums. Tika norunāta nākamā tikšanās, lai proaktīvi iesaistītu potenciālo dalībnieku, 7 dienas pēc pirmās tikšanās.
- Programma sastāvēja no apstiprināta aprūpes plāna ar īpaši noteiktām lomām apmācītām atkarīgo un bezpajumtnieku komandām. Tika nodrošināta uz starpinstitucionālo sadarbību vērsta pieeja, kas iesaistīja visus nepieciešamos speciālistus. Aprūpes plāns bija elastīgs un pielāgots dalībnieka vajadzībām.
- Aprūpes plāns tika uzraudzīts un pārskatīts ik pēc 6 nedēļām, lai iekļautu risku un iesaistīšanās izvērtējumu.
- Joprojām notiekošā programmas izvērtēšana uzrāda vispārēju apsūdzību, reģistrēto likumpārkāpumu skaita un cietumā pavadītā laika samazinājumu.
- Vairāk informācijas par programmu:
<https://www.glasgow.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=9640&p=0>
un <https://www.glasgow.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=3297&p=0>

2.1.2.

Novērošana - Community Triage, NHS Greater Glasgow and Clyde Crisis Out of Hours CPN Service (sabiedriskā triāža, NVD sabiedrisko psihiatrijas medmāsu dienests krīzes situācijām ārpus darba laika Glāzgovā un Klaidā),³⁶ Apvienotā Karaliste: Skotija

Skotijas Policijas dienests kopā ar Nacionālā Veselības dienesta Glāzgovas un Klaidas nodaļu izstrādāja Sabiedrisko triāžu (ST) kā agrīno intervenci (novēršanu), lai piešķirtu prioritāti cilvēkiem ar garīgās veselības traucējumiem.³⁷ ST mērķis bija parādīt, ka „savlaicīga garīgās veselības aprūpes speciālistu [sabiedrisko psihiatrijas medmāsu: SPM] iejaukšanās nepieciešamības gadījumā” samazina nepieciešamību pēc ievietošanas iestādēs – policijā vai slimnīcā.

- Policija un NVD nodrošināja pieejamas un atbilstošas intervences, lai:

CHttpHandler.ashx?id=9640&p=0. Skatīts: 14.12.15

36 Šī prakse nav iekļauta Ziņojumā par gadījuma pētījumiem, jo to ieteica ārējais eksperts vēlākā posmā.

37 Community Triage – NHS Greater Glasgow and Clyde Crisis Out of Hours CPN (Community Psychiatric Nurse) Service 2015 (Sabiedriskā triāža (grupēšana) – NVD sabiedrisko psihiatrikas medmāsu dienests krīzes situācijām ārpus darba laika Glāzgovā un Klaidā). Pieejams: <http://www.scotland.police.uk/whats-happening/news/2015/september/mental-health-pilot-project-results-outstanding>. Skatīts: 13.12.15

„samazinātu apcietināšanas un brīvības atņemšanas gadījumu skaitu, uzlabotu iznākumu tiem, kas ir aizturēti, un tiem, kuri tiek pāraudzināti sabiedrībā, uzlabotu sadarbību starp policiju un veselības aprūpes dienestiem, uzlabotu pieeju efektīviem garīgās veselības aprūpes pakalpojumiem, ieskaitot nākamās tikšanās ar personām, ar kurām grūti sadarboties pēc pirmā kontakta ar policiju, un samazinātu policijas, veselības aprūpes un krimināltiesību sistēmas izmaksas”³⁸

- ST bija vērsta uz cilvēkiem, „gadījumos, kad nebija neatliekamu draudu vai dzīvībai bīstamu situāciju”²¹ Ārpus darba laika dienests strādāja no plkst. 20.00 līdz 9.00 nedēļas nogalēs un valsts svētkos.

Policisti, kuri juta, ka persona ir satraukuma stāvoklī vai izrādīja garīgās veselības traucējumu pazīmes, aizpildīja 6 jautājumu veidlapu par notikumu: 1. Kur persona tika atrasta? 2. Vai tika veikta konsultācija pa telefonu? 3. Vai tika veikts klātienē garīgās veselības novērtējums? 4. Kāds bija iznākums? [i] Vesels un labi jūtas, nekādu tālāko darbību, [ii] aizturēts un nogādāts drošā vietā, [iii] tika sazvānīts garīgās veselības aprūpes darbinieks, lai noorganizētu personas nogādāšanu drošā vietā. 5. Vai persona tika arestēta par likumpārkāpumu? 6. Cik ilgu laiku tas prasīja?

- Novērtējums parādīja, ka no 234 apmeklētajām epizodēm tika novērtēti visi indivīdi. Divsimt trīsdesmit no viņiem jutās labi un bija veseli, un viņiem nebija nepieciešama tālāka intervence. SPM izvērtēja septiņus gadījumus. No atlikušajām sešām personām četras tika aizvestas uz policiju, ar divām strādāja uz vietas, kur personas bija pastrādājušas likumpārkāpumu, un par viņām tika ziņots fiskālajam prokuroram.³⁹ Šīs personas sastādīja tikai 2.6% no kopējā skaita.

2.1.3.

Pēctiesa - CEC programma, Itālija

Comunità Educante con I Carcerati (CEC) programma, kuru īsteno Associazione Comunità Papa Giovanni XXIII, ir vērsta uz likumpārkāpēju un likumpārkāpumu, ieskaitot iemeslus, kādēļ indivīds veic likumpārkāpumu, un viņa vēlmi mainīties. CEC ir pielāgots likumpārkāpuma smagumam, riska līmenim un indivīda specifiskajām psihosociālajām un izglītības vajadzībām. Tā ir pieejama visiem, neatkarīgi no kultūras, tautības vai reliģiskās piederības. Būtisks CEC programmas princips ir apmācītu brīvprātīgo loma, strādājot ar ārējām iestādēm. Brīvprātīgajiem tiek mācīts par motivāciju, konsultāciju sniegšanu, pašaprūpes veicināšanu un dalībnieka progresu un motivācijas novērtēšanu. Viņi strādā sadarbībā ar psiholoģiskās palīdzības dienestiem, uzņēmumiem un ārējām iestādēm, lai veicinātu un īstenotu likumpārkāpēju rehabilitāciju. Programma ir iedalīta trīs posmos, kas ir elastīgi atbilstoši pastrādātā

³⁸ Tātā C. The Struggle for Sentencing Reform (Centieni pārmainīt sodu piemērošanu), in A Ashworth and J Roberts (eds) Sentencing Guidelines (Sodu piemērošanas vadlīnijas), Oxford University Press. 2013.

³⁹ Tātā C. The Struggle for Sentencing Reform (Centieni pārmainīt sodu piemērošanu), in A Ashworth and J Roberts (eds) Sentencing Guidelines (Sodu piemērošanas vadlīnijas), Oxford University Press. 2013.

likumpārkāpuma smagumam un riska līmeņiem. Ja šajos posmos progress ir veiksmīgs, tad saskaņā ar Itālijas spēkā esošo likumu, tas ļauj samazināt ieslodzījumā pavadāmo laiku. Ja dalībnieki neiesaistās, viņi tiek pārcelti atpakaļ uz iepriekšējiem posmiem vai, ņemot vērā riska smaguma pakāpi, atgriežas ieslodzījumā. Programmas trīs posmi:

1. posms. Dalībniekiem, kas ieskaitīti CEC, ar parakstu līgumā jāapliecina, ka viņi piekrīt piedalīties CEC projektā, saprot tā mērķus un savu atbildību programmas laikā. Pirmā posma galvenā aktivitāte ir darba terapija ar izglītojošiem elementiem. Dalībniekiem jāuzņemas bezatbildības darbs/nodarbošanās, kas simbolizē likumpārkāpuma radīto seku izlabošanu upuru labā. 1. posma laikā dalībniekiem ir psiholoģiskā atbalsta dienesta vadītas grupu un individuālās terapijas sesijas, kas ļauj viņiem atspoguļot un padziļināt izpratni un nepieciešamību iegūt vērtības, kas saistītas ar cilvēktiesībām un likumpaklausību. Dalībnieki vērš savu uzmanību un atklāj savu pieredzi un ar brīvprātīgo palīdzību uzsāk virzību tālāk, sāk jaunu dzīvi, tiekot galā ar savām dusmām un vilšanās izjūtām, ļaujoties tām un izvērtējot savas spējas kontrolēt vardarbīgās tieksmes. Kontaktēšanās ar ārpusauli, ieskaitot ģimenes apciemojumus, ir minimāla, lai ļautu dalībniekiem atklāt savas pagātnes pieredzes un veicināt uzvedības izmaiņas.

2. posms. Šis posms saistīts ar darba ne tikai kā radošas un terapeitiskas intervences veicināšanu, bet arī kā nodarbinātību, piemeklējot atbilstošas mācību un darba aktivitātes. Dalībnieki tiek aicināti doties praksēs ārējos kooperatīvos un uzņēmumos, viņiem ir lielāks skaits ģimenes apciemojumu un tiek dots laiks satikties un sazināties ar savu likumpārkāpumu upuriem, lai pārdomātu savas līdzšinējās nelikumīgās darbības. Šī posma laikā viņu īpašie brīvprātīgie vai vadošie darbinieki turpina viņus atbalstīt.

3. posms. Šajā – noslēdzošajā posmā ir pieejams darba tirgus, normāla saskarsme ar ģimeni. Šo posmu raksturo uzticības pilnas attiecības starp brīvprātīgo un dalībnieku. Brīvprātīgā atbalsts šajā laikā ir kritiski nozīmīgs un tas tiek piedāvāts retāku, bet intensīvāku izglītojošo intervenču veidā.

Vairāk informācijas: <http://www.apg23.org/en/prisons/>

2.1.4.

Pārvietošana - Avoidance of prison through social inclusion(izvairīšanās no cietuma ar sociālās iekļaušanas palīdzību), Vācija

Vācijas tīklojumu „Haftvermeidung durch soziale Integration” (HSI) 2002. gadā nodibināja desmit dažādi sadarbības partneri. Vadlīnijās rakstīts, ka HSI ir tīklojums, kas sastāv no brīvprātīgo bijušo likumpārkāpēju pakalpojumiem. Viņi ir iesaistīti bijušo ieslodzīto vai cilvēku ar augstu brīvības zaudēšanas risku sociālajā un profesionālajā integrācijā. Tīklojums vēlas uzmundrināt cilvēkus, parādīt viņiem viņu spēcīgās puses un strādāt kopā ar viņiem, lai noteiktu

reālistiskus, sasniedzamus mērķus. HSI nodrošina kvalitāti ar profesionālu standartu, pastāvīgas auditēšanas un novērtēšanas palīdzību.⁴⁰ Tiklojumam pieejams finansējums no Eiropas Sociālā Fonda (ESF), Brandenburgas Tieslietu ministrijas un citām Vācijas pašvaldībām.

- Mērķis ir „atbalstīt karjeras centienus piespiedu darbus pildošo ieslodzīto, bijušo ieslodzīto, likumpārkāpēju un sodīto sociālajai integrācijai, lai izvairītos no brīvības atņemšanas, kā arī veicināt uz karjeru orientētus mācību kursus mazgadīgiem un pusaugu vecuma vairākkārtējiem likumpārkāpējiem”⁴¹

- HSI nozīmē tīklu veidošanu, sabiedrības kapacitātes veidošanu un partnerību intervences. Tā sadarbojas ar vairākām valsts un nevalstiskajām organizācijām, profesionālās izglītības un bijušo likumpārkāpēju pakalpojumu iestādēm, lai veicinātu bijušo likumpārkāpēju, kuriem pēc novērtējuma ir augsts iespējamās atkārtotas brīvības atņemšanas risks, sociālo un profesionālo integrāciju.

- Tiklojumam ir īpašs komunikāciju plāns, kuru var atrast HSI mājaslapā.⁴² Tajā ir tiklojuma partneru un īpašu kontaktpersonu saraksts.

- Tiklojuma struktūra sastāv no trīs projekta zonām:

1. Anlauf- und Beratungsstellen (Kontakta un konsultāciju centri);

To mērķis ir atbalstīt ieslodzīto resocializāciju cietumos un ārpus tiem. Viena no aktivitātēm ir apsūdzēto personu radnieku konsultēšana. Tās mērķis ir [1] risināt brīvības atņemšanas radītās radnieku problēmas; [2] nodrošināt radniekiem emocionālo atbalstu un [3] saglabāt, atgriezt vai izveidot stabilas attiecības ar ieslodzītajiem, samazinot atšķirtības radītās sekas.

2. Arbeit statt Strafe (darbs soda vietā);

3. Ambulante, soziale und berufsorientierende Angebote (ambulatoriskie, sociālie un uz karjeru vērstie pakalpojumi).

- Dažādajās projekta zonās un sadarbojoties ar „ieslodzītajiem, bijušajiem ieslodzītajiem, likumpārkāpējiem un sodītajiem, kā arī mazgadīgajiem un pusaugu vecuma vairākkārtējiem likumpārkāpējiem”, HSI dod viņiem iespēju izzināt savas spēcīgās puses, uzstādīt reālistiskus mērķus un izstrādāt darbības plānu turpmākajai dzīvei. Īpašās tiklojuma programmas zonas ietver:

- Personības attīstību;

- Darbspējas uzlabošanu;

- Iekļaušanos izglītības un darba tirgū;

- Recidīvisma novēršanu.

2.1.5.

Atjaunojošais tainsnīgums - RiparAzioni projekts, Itālija

⁴⁰ <http://www.amnesty.org/en/>

⁴¹ Haftvermeidung durch soziale Integration | Das Ministerium 2015. Pieejams: <http://www.masgf.brandenburg.de/cms/detail.php/detail.php?gsid=bb1.c.185338.de>. Skatīts: 13.12.15.

⁴² Haftvermeidung durch soziale Integration 2015: Pieejams: http://www.ilb.de/de/arbeitsfoerderung/aktive_arbeit_programme/haftvermeidung_durch_soziale_integratoin/index.html. Skatīts: 13.12.15.

RiparAzioni, ko īsteno asociācija Libra Onlus Itālijā, ir vērsta uz zināšanu izplatīšanu par atjaunojošo taisnīgumu, lai paaugstinātu izpratni un veicinātu atbildīgas un atjaunojošas rīcības. Šī programma iedrošina izmantot intervences modeļus, lai labotu likumpārkāpuma radītās kaitīgās sekas. Tā palīdz cilvēkiem pārdomāt un atzīt pārsteidzīgas rīcības faktorus un pastrādāto likumpārkāpumu, lai viņi atzītu savu atbildību un nepieciešamību visu vērst par labu (labot un laboties sabiedrībā). Programma ir pieejama Mantovā un Kremovā visiem, kam ar tiesas lēmumu piespriesti sabiedriskie darbi, mājas arests vai probācijas uzraudzība. Tai ir 3 daļas:

- 1. daļa: juridiskās izglītības kurss

1. tikšanās: apskatītie temati ietvēra pārskatu par sodu teoriju un dažādiem taisnīguma veidiem. Dalībnieki tika uzaicināti padomāt par tādiem jautājumiem kā noteikumi, pārkāpumi un reakcijas uz pārkāpumiem, izstāstīt savu pieredzi un pārrunāt pārkāpumā cietušo statusu.

2. tikšanās: tika pētīts likumības koncepts un atvērtā diskusijā spriests par nepieciešamību ievērot noteikumus.

3. tikšanās: noslēguma tikšanās laikā uzmanība tika pievērsta atbildības jēdzienam kā „spējai atbildēt par savu rīcību”. Uzsvars tika likts ne tikai uz juridisko, bet arī sociālo atbildību, kas ir sociālās saprašanās un iekļaušanas pamatā.

- 2. daļa: turpinājums

Šī daļa sastāvēja no astoņām iknedēļas grupas sanāksmēm. Katra šāda tikšanās ilga divas stundas un tajā piedalījās dalībnieki un probācijas darbinieki. Izmantojot multimediju materiālus, koordinators (kriminologs/jurists) varēja stimulēt diskusiju un iedrošināt dalībniekus apspriest tematus, kurus viņi iepriekš bija konstatējuši vairākos atgadījumos. Cenšoties saprast cietušā pozīciju, viens no instrumentiem bija klausīšanās dažu noziegumu upuru intervijas, kas ietvēra specifiskus jautājumus: [1] stāstu par likumpārkāpumu un tā sekām, [2] domas par cilvēkiem, kas pastrādājuši likumpārkāpumus un [3] zināšanas par atjaunojošo taisnīgumu.

Noslēdzošajā pēdējā tikšanās reizē dalībnieki tika aicināti izteikt viedokli par savu noiето ceļu un izcelt savas pieredzes attiecīgi pozitīvos un negatīvos aspektus. Speciālisti izmantoja šo laiku, lai izskaidrotu un pārrunātu dažas iespējamās atjaunojošās rīcības, ļaujot dalībniekiem pašiem izdarīt izvēli par to, kad, vai un kā iesaistīties šāda veida atjaunojošā taisnīguma iniciatīvā. Apsprietās iespējas, ko atļauj Itālijas likumdošana, ietvēra: brīvprātīgo darbu, bezatlīdzības darbu un/vai sabiedriskā labuma darbu.

Šī gala diskusija ļāva nojaust, ka darbs ir noderīgs atlīdzināšanas veids un arī iespēja veidot jaunas sociālās saiknes un attiecības.

Vairāk informācijas: <http://www.associazionelibra.com/en/project/riparazioni-2/>

2.1.6.

Specifiska programma specifiskiem likumpārkāpējiem - kaledoniešu sistēma pret vardarbību ģimenē

„Kaledoniešu sistēma tika izstrādāta Skotijas Likumpārkāpēju programmu akreditācijas paneļa un Skotijas valdības Vienlīdzīgu tiesību nodrošināšanas nodaļas vajadzībām.”⁴³ Tā ir paredzēta pieaugušiem vīriešiem pēc 16 gadu vecuma, kuri ir heteroseksuālās attiecībās un ir apsūdzēti par vardarbību ģimenē. Skotijas valdība finansē krimināltiesību pakalpojumus, kas ievieš sistēmu dažādās vietējo pašvaldību teritorijās. Kaledoniešu sistēma ir integrēta sistēmiskā pieeja, kas vērsta uz vīriešiem ar vardarbīgu uzvedību ģimenē un kas ar paralēli piedāvātu pakalpojumu palīdzību pasargā sievietes un bērnus. Paredzamie rezultāti ir mazāka vardarbība ģimenē un dzīves apstākļu uzlabojums vīriešiem, viņu partnerēm, bērniem un ģimenēm. Ģimenes un partneres iesaistīšanās ir atkarīga no situācijas un pielāgota katram gadījumam individuāli.

- Programmas mērķi:
  1. paaugstināt sieviešu un bērnu drošību, mainot vīriešu aizskarošo uzvedību;
  2. samazināt likumpārkāpumus;
  3. pārvaldīt riskus;
  4. veicināt pārmaiņas vīriešos, piedāvājot drošu un cieņpilnu pārmācīšanas vidi;
  5. palīdzēt vīriešiem izmainīt attieksmi, kas noved pie vardarbības;
  6. paaugstināt vīriešu atbildības uzņemšanos par savu aizskarošo uzvedību;
  7. izstrādāt „labas dzīves” plānu, kurā neietilpst partneres un bērnu aizskaršana;
  8. paaugstināt vīriešu zināšanas, prasmes un izpratni, kas nepieciešama, lai nedarītu pāri partneri;
  9. veicināt labākus dzīves apstākļus sievietēm un bērniem, kuri cieš no vardarbības ģimenē.

1. posms: pirmsgrupas aktivitātes, 14 sesijas. Likumpārkāpējs sāk ar pirmsgrupas aktivitātēm, kas tiek veiktas ar lietas vadītāju, kurš ir atbildīgs par lēmuma ieviešanu un izpildi. Šajā posmā ir nepieciešams sagatavošanās darbs, pirms tiek īstenots 2. posms. Šī posma laikā tiek pabeigta aizskarošās uzvedības analīze, tiek identificētas

⁴³ The Caledonian System: an integrated approach to address men's domestic abuse and to improve the lives of women, children and men 2013 (Kaledoniešu sistēma: integrētā pieeja darbam ar vīriešu vardarbību ģimenē un sieviešu, bērnu un vīriešu dzīves uzlabošanā 2013). Pieejams: <http://www.gov.scot/Topics/People/Equality/violence-women/CaledonianSystem>. Skatīts: 13.12.15.

likumpārkāpēja kriminogēnās vajadzības un tiek izveidots personīgais plāns.

2. posms: grupu darba programma, 26 sesijas. Grupu darbs sastāv no 6 moduļiem. Katrā modulī ir 4-5 sesijas (katra 3 stundas gara), ko īsteno 3-5 nedēļu periodā grupu formā. Likumpārkāpēji var pievienoties pirmajā pieejamajā modulī, nav jāgaida nākamās programmas sākums. Izņēmums ir „seksuālās cieņas” modulis, kas tiek veikts 2 pret 1 veidā, tāpēc vīrieši parasti nesāk ar šo moduli, jo tas var likumpārkāpējiem just trauksmi un pretoties pārmaiņām.

3. posms: nostabilizēšanās sesijas. Tiklīdz likumpārkāpējs ir pabeidzis Kaledoniešu sistēmas moduļus, viņš nokļūst nostabilizēšanās posmā. Tas turpinās līdz tiesas sprieduma beigām un iekļauj darbu ar likumpārkāpēja lietas vadītāju. Šajā laikā tiek strādāts tālāk ar jebkādam grupu darbā atklātajām problēmām. Turklāt likumpārkāpēji uzrauga un pārskata savu progresu atbilstoši riskiem un vajadzībām, kas tika noteiktas Kaledoniešu sistēmas programmas agrīnajos posmos, un saskaņā ar savu personīgo plānu. Nostabilizēšanās laikā likumpārkāpēji tiek mudināti pārnest grupu darba mācībās un praktiskajos treniņos iegūto uz savām attiecībām un dzīvi kopumā.

Vairāk informācijas: <http://www.gov.scot/Topics/People/Equality/violence-women/CaledonianSystem>

2.1.7.

Pēctiesa: tiklojumu programma starp krimināltiesību un sabiedriskā darba organizācijām: ACERO projekts

ACERO⁴⁴ tiek īstenots Itālijā, Emilijas-Romanjas provincē. Programma ir rezultāts sadarbībai starp valsts pārvaldi (Cietumu administrācijas departamentu un Emilijas-Romanjas provinces Sociālās politikas un darba departamentu) un sabiedrisko darbu organizācijām Emilijas-Romanjas reģionā. Cietumu un reģiona administrācijas iesaistīšanās ir mudinājusi piedalīties un sadarboties arī sodu izpildes iestāžu, probācijas dienesta un sabiedrības pārstāvjus, pārstāvjus no lauku rajoniem un pilsētām, kurās atrodas ieslodzījuma vietas. ACERO īstenošana ir ļāvusi nelabvēlīgākos apstākļos mītošajiem uzlabot savu autonomiju. Sabiedrisko darbu organizāciju tiklojuma iesaistīšanās ir ļāvusi izveidot apbalstošas un ilgstošas attiecības ar dalībniekiem, lai saglabātu viņu autonomiju.

- Paredzēts ieslodzītajiem, kas var būt migranti, bezpajumtnieki un personas bez ģimenes saitēm, kas nevar piedalīties apcietinājuma alternatīvu programmās, ja vien viņus neuzņem viessabiedrība. ACERO nodrošina mītnes vietu, lai sniegtu pastāvīgu atbalstu un veicinātu sociālo reintegrāciju.
- Mērķis ir stiprināt kompetences un spējas, lai uzlabotu un aktivizētu dalībnieku autonomijas līmeni un samazinātu/ierobežotu atkārtota likumpārkāpuma izdarīšanas risku.

⁴⁴ Nosaukums ACERO radies, savienojot divus vārdus – pieņemšana (itāliki – ACcogliEnza) un darbs (itāliki – lavoro).

- ACERO programma ir iedalīta divās „darbībās”:
    1. darbība: viessabiedrības – tā saucamo kolektīvo rehabilitācijas māju (piemēram, hosteļi, patversmes) – identificēšana. Kolektīvās rehabilitācijas mājas ir vērtīgs instruments sociālās rehabilitācijas veikšanai, un tām ir jāievēro vairāki kritēriji:
      1. jānodrošina pastāvīga brīvprātīgo klātbūtne;
      2. katru nedēļu jāorganizē dalībnieku un brīvprātīgo tikšanās;
      3. jāplāno individuālas intervijas, personīgā projekta izveidi (pielāgot vajadzībām);
      4. jākonsultējas ar ārējiem ekspertiem (psihologiem, pedagogiem, terapeitiem un migrantu tiesību speciālistiem);
      5. jānodrošina, ka darbiniekiem un brīvprātīgajiem ir nozīmītes, kas atbilst Itālijas krimināltiesību sistēmas prasībām.
    2. darbība: mācību darba ievirzes (training working paths). Tās tiek īstenotas kā profesionālās apmācības kopā ar praktiskām aktivitātēm, kas veicina reintegrāciju nodarbinātības sektorā.
- Vairāk informācijas: <http://sociale.regione.emilia-romagna.it/news/2014/carcere-primario-bilancio-del-progetto-acero>

TREŠĀ DAĻA

Notiesāto personu īpašās kategorijas

Dažas īpašas likumpārkāpēju kategorijas grupas var uzturēties ārpus ieslodzījuma vietas, ja tām tiek nodrošināta īpaša palīdzība un/vai īpašas iestādes gādā par viņu īpašajām problēmām.⁴⁵ The Prison Reform Trust (Cietumu reformu trusts) Apvienotajā Karalistē apgalvo, ka nepieciešamība pēc „sadarbības un nosacīta soda ir process, kura laikā pēc iespējas agrāk tiek apzināti un izvērtēti visu vecumu cilvēki ar garīgās veselības problēmām, mācību traucējumiem, vielu lietošanas problēmām vai citām problēmām, tiklīdz viņi nonāk krimināltiesību sistēmā. Pēc apskates un novērtēšanas indivīdiem tiek dota iespēja saņemt atbilstošus pakalpojumus, tajā skaitā, bet ar to vien neaprobežojoties, garīgās veselības aprūpes pakalpojumi, sociālā aprūpe un atkarību ārstēšana”⁴⁶

3.1. Garīgās veselības problēmas

Vairākos pētījumos atklāts, ka daudzi ieslodzītie, kuriem ir nepieciešama psihiatra palīdzība, nemaz par tādiem netiek atzīti. Piemēram, Schoemaker and Van Zessen (1997)⁴⁷ atklāja, ka medicīniskais personāls ieslodzījuma vietās mēdza par zemu novērtēt nepieciešamību pārvest uz slimnīcu ieslodzītos ar nopietnām garīgām slimībām. Savukārt Bulgārijā pacienti ar smagām garīgām slimībām tiek ārstēti savādāk, kad īpaši apmācīts personāls novērtē viņu vajadzības.⁴⁸ Tādējādi tie, kas atbilstoši novērtējumam nerada fiziskus draudus personālam vai pacientiem, tiek ievietoti kopējās psihiatriskajās palātās, bet tie, kas rada apdraudējumu, tiek ievietoti īpašās cietumu palātās.

Tomēr projektā „Samazinot ieslodzīto skaitu: attīstītākās justīcijas metodes Eiropā” tika iegūts ļoti maz pierādījumu par to, ka dalībvalstis izvēlētos īpašu ārstēšanu

45 De Vos H., Gilbert E. Reducing prison population: Overview of the legal and policy framework on alternatives to imprisonment at the European level (Samazinot cietumu populāciju: pārskats par juridisko un politikas ietvaru cietumsodu alternatīvām Eiropas līmenī), KU Leuven, 2014. Pieejams: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/ReducingprisonpopulationEuropeanframework_FIN_101014.pdf. Skatīts: 20.01.16

46 Relative Justice: the experiences and views of family members of people with particular needs in contact with criminal justice and liaison and diversion services (Relatīvais taisnīgums: krimināltiesību un nosacīto sodu sistēmā iesaistīto cilvēku ar īpašām vajadzībām ģimenes locekļu pieredze un uzskati). Pieejams: <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/relative%20justice.pdf>. Skatīts: 14.12.15

47 Schoemaker, C., & Van Zessen, G., Psychische stoornissen bij gedetineerden: een verkennend onderzoek in Penitentiair Complex Scheveningen. Mental disorders among detainees: An explorative study in the penitentiary complex Scheveningen (Garīgās veselības traucējumi ieslodzītajiem: pētījums Ševingenas cietumu kompleksā). Utrecht: Trimboos-instituut, 1997.

48 Parmentier S., Comparative conclusions of the literature analysis (Literatūras analīzes salīdzinošie secinājumi) (tiks publicēts mājaslapā).

psihiatriskajiem pacientiem, kas iesaistīti nozieguma izdarīšanā. Skotijas programma izmantoja „novēršanu” (nosacītu sodu) kā agrīno intervenci, lai piešķirtu prioritāti cilvēkiem ar garīgās veselības traucējumiem, taču neviena cita īpaša programma nepiepildīja labas un daudzsološas programmas kā cietumsoda alternatīvas iekļaušanas kritēriju cilvēkiem ar garīgās veselības traucējumiem.

3.2. Vielu lietošana

Vielu lietošana (narkotiku lietošana) un nepieciešamība pēc finansēm šim ieradumam, tiek uzskatīts par plaši izplatītu motīvu likumpārkāpumu izdarīšanai. Vielu lietošana ir arī viens no galvenajiem šķēršļiem, ar ko jāstopas, cenšoties personu reintegrēt sabiedrībā. Ja vielas lietotāji tiek ieskaitīti rehabilitācijas programmās un nesaņem nepieciešamo atbalstu no veselības aprūpes speciālistiem, ģimenes, draugiem un NVO, ir paaugstināts atkārtota likumpārkāpuma izdarīšanas risks. Lielākā daļa šajā pētījumā iesaistīto valstu nodrošina īpašu ārstēšanu personām ar narkotiku un alkohola atkarībām (skatiet, piemēram, 2.1.1. sadaļu). Dažkārt īpaši pakalpojumi tiek nodrošināti pirmstiesas posmā vai pēctiesas posmā un dažkārt tajos piedalās sabiedriskie darbinieki, kā, piemēram, Latvijā, kur cilvēki ar vielu lietošanas atkarībām saņem vides un sociālo palīdzību, lai nodrošinātu viņiem rehabilitāciju un resocializāciju.⁴⁹

3.3. Citu valstu pilsoņi

Eiropas valstu cietumos ir vairāk nekā 100,000 cittautiešu. Skaitls būtiski mainās dažādās valstīs, taču vidējais ārvalstnieku skaits no kopējās Eiropas ieslodzījumu vietas populācijas ir vairāk nekā 20%. Jautājums par ES neietilpstošo valstu kriminālo situāciju un pārlietu lielo pārstāvēniecību noziedzības statistikā ir pārāk sarežģīts, lai to šeit apskatītu. Visizplatītākā un būtiskākā problēma, ar ko saskaras citu valstu pilsoņi kopumā, ir valsts valodas zināšanu trūkums. Nepatīkamā ziņā pārsteidzošākais, iespējams, ir nopietnu diskusiju trūkums Eiropā par ieslodzītajiem citu valstu pilsoņiem. Ārvalstniekiem principā būtu jābūt tiesībām uz cietumsodu alternatīvām pēc tādiem pašiem principiem kā attiecīgās valsts iedzīvotājiem. Bez šaubām, savas valsts pilsoņiem daudz biežāk tiek nodrošināti alternatīvi līdzekļi nekā ārzemniekiem. Eksperti šo netaisnību skaidro ar [1] pozitīvu atsauksmju trūkumu, t.i., viņiem nav ģimenes, darba un pastāvīgas uzturēšanās vietas, [2] valodas un kultūras atšķirībām un [3] bailēm no deportācijas no valsts.

3.4. Mātes ar bērniem

Lielākā daļa sieviešu ieslodzījuma vietās ir mātes ar bērniem zem 18 gadu vecuma. Apcietinājums ietekmē ne tikai sievietes, bet arī viņu bērnus, kas var pieredzēt plašu

⁴⁹ Ibidem.

CETURTĀ DAĻA
Rekomendācijas

klāstu piemērotu un nepiemērotu aprūpes situāciju, kamēr māte atrodas ieslodzījumā. Ja māte atrodas ieslodzījuma vietā tālu no mājām, bērniem var nebūt iespēju viņu apciemot. Starptautiskajā telpā pieaug apziņa, ka bērns nav vainīgs par mātes pārkāpumu, bērns nav ieslodzītais (pat tad, ja dzīvo kopā ar māti ieslodzījuma vietā) un ka bērna tiesībām jābūt īstenotām atbilstoši Bērnu tiesību konvencijai. Atbilstoši šīm tiesībām, krimināltiesību procesā un cietumsoda alternatīvu nodrošināšanā ir jāņem vērā bērna labklājība un labākās intereses.

1. rekomendācija:

Noziedzības novēršanas programmas

Noziedzību nevar skatīt kā sociālu problēmu atšķirtībā no dziļākiem sociālajiem un ekonomiskajiem jautājumiem. Nosakot, kādi faktori ir saistīti ar dažādiem noziegumu veidiem, iespējams izstrādāt stratēģiju un programmu klāstu, lai šos faktorus mainītu un novērstu vai samazinātu šo noziegumu biežumu. Pēdējo desmit gadu laikā ir veikti vairāki pētījumi par noziedzības novēršanas programmu izmaksām un ieguvumiem. Tie ir uzrādījuši, piemēram, ka agrīnās intervences programmas, kas nodrošina atbalstu bērniem un riska ģimenēm vai strādā ar jauniešiem, lai mudinātu viņus nepamest skolu un pabeigt izglītības iestādes, būtiski samazina noziedzības, sociālās un ekonomiskās izmaksas ilgtermiņā, pārsniedzot summas, kas ieguldītas šādās programmās.⁵⁰ Tādēļ mēs iesakām:

- leviest prevencijas programmas, kas nodrošina agrīnās intervences bērniem, jauniešiem un ģimenēm ar likumpārkāpumu risku.

2. rekomendācija:

Cilvēki ar īpašām vajadzībām

Ir cilvēku grupas – ar garīgās veselības vai mācību traucējumiem – kas ir īpaši neaizsargātas un kam nepieciešama papildu palīdzība, aprūpe un aizsardzība. Tomēr daudzi piedzīvo paaugstinātas ciešanas, jo nav pieejamas atbilstošas telpas un speciālistu aprūpe. Tādēļ mēs iesakām cilvēkiem ar īpašām vajadzībām kā cietumsodu alternatīvas⁵¹ un⁵² izmantot:

- agrīnās intervences – sazināšanos un novēršanu (liaison and diversion);

⁵⁰ United Nations Office on Drugs and Crime, Handbook on the Crime Prevention Guidelines: making them work, New York, 2010 (Apvienoto Nāciju Organizācijas Narkotiku un noziedzības apkarošanas birojs, Noziedzības novēršanas vadlīniju rokasgrāmata: kā likt tām strādāt, Ņujorka, 2010). Pieejams: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Crime_Prevention_Guidelines_-_Making_them_work.pdf Skatīts: 20.01.15

⁵¹ Talbot J. No One Knows: Prisoners' Voices. Experiences of the criminal justice system by prisoners with learning disabilities and difficulties 2008 (Neviens nezina: ieslodzīto balsis: ieslodzīto ar mācību traucējumiem un grūtībām mācībās pieredze krimināltiesību sistēmā 2008). Pieejams: <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/No%20One%20Knows%20report-2.pdf>. Skatīts: 2015. gada 11. decembrī.

⁵² Scottish Government. Supporting Offenders with Learning Disability (SOLD) 2015 (Skotijas valdība. Atbalsts likumpārkāpējiem ar mācību traucējumiem (SOLD) 2015). Pieejams: <http://soldnetwork.org.uk/criminal-justice-pathway/early-intervention-diversion-and-community-sentences/>. Skatīts: 2015. gada 9. decembrī.

- likumpārkāpumu un atkārtotu pārkāpumu iemeslu izpēti;
- sadarbību ar vietējām iestādēm, lai izpētītu likumīgās iespējas saņemt atbalsta pakalpojumus;
- sabiedrībā izciešamos sodus (piespiedu darbus).

3. rekomendācija:

Galvenā uzmanība – rehabilitācijai un starpdisciplīnu pieejas izmantošanai

Ir svarīgi, ka ieslodzītajiem paredzēto programmu pamatā ir starpdisciplīnu pieeja, kas ļauj pievērsties ieslodzīto dzīvēs pieredzētajām grūtībām un nodrošināt viņu sociālo iekļaušanos sabiedrībā un tās grupās. Tādēļ mēs iesakām:

- Izmantot holistisku un uz klientu vērstu pieeju;
- Atpazīt indivīda vēlmes, bailes, bažas un problēmas un nodrošināt attiecīgu pārvaldību;
- Izstrādāt personalizētu un strukturētu rehabilitācijas virzību, kas tiek apspriesta starp indivīdu un viņa vadošo uzraugu, lai uzlabotu pašcieņu, pašefektivitāti, mācīšanās kapacitāti un sociālo kapitālu.

4. rekomendācija:

Tīklojumu izveide izglītībai, profesionālajai apmācībai un darba pieredzei

Izglītība, profesionālās apmācības un darba pieredze ir būtiski nosacījumi sabiedrības un indivīda nākotnei. Īpaši svarīgi tie ir notiesātajām personām. Šādus cilvēkus ir jāuzmundrina aktīvi iesaistīties sevis izglītošanā, mācību programmās un savas ikdienas dzīves organizēšanā. Šo elementu iekļaušana programmās ļauj indivīdam uzņemties atbildību par savām darbībām un pārvarēt grūtības saistībā ar sabiedrību. Tādēļ mēs iesakām:

- Cietumsodu alternatīvām jāiekļauj izglītības, profesionālās apmācības un darba elementi;
- Programmas elementiem jānodrošina, ka uzlabojas pašcieņa, autonomija un uzmanības centrā ir sociālā iekļaušana un rehabilitācija;
- Nodrošināt indivīdu ar līdzekļiem, ar kuru palīdzību viņš(-a) varētu atmaksāt sabiedrībai par nodarīto;
- Programmās jābūt spēcīgam tīklojumam ar uzņēmumiem un darba piedāvājumu iestādēm, lai nodrošinātu apmaksātu nodarbinātību pēc cietumsoda beigām.

5. rekomendācija:

Ģimenes, draugu un pilsoniskās sabiedrības iesaistīšana

Labas attiecības ar ģimeni un draugiem ir būtiskas, īpaši rehabilitācijas posmā un atkal atgriežoties savā vidē un sabiedrībā. Tādēļ mēs iesakām:

- Kad vien iespējams, programmas jāiesteno starpdisciplinārā komandā ar mērķi atkal apvienot individu ar viņa ģimeni;
- Nodrošināt, ka indivīdam ir laiks kopā ar ģimeni pārrunāt pagātnes notikumus, atjaunot ģimenes saiknes un iegūt ilgtermiņa atbalstu;
- Iesaistīt vietējo un pilsonisko sabiedrību, lai apmācīti un motivēti brīvprātīgie saskarsmē ar bijušajiem ieslodzītajiem palīdz un sniedz atbalstu, veicinot sociālo iekļaušanu.

6. rekomendācija: Tīklojums starp krimināltiesību un pilsoniskās sabiedrības organizācijām.

Ir būtiski ieviest integrētas pieejas starp krimināltiesību sistēmu un bezpeļņas organizācijām. Būtībā, pastāv iespēja izveidot sadarbības komandu starp bezpeļņas pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas ir aktīvas politikas un lēmumu pieņemšanas procesos, un tām bezpeļņas civilās sabiedrības organizācijām, kas ir iesaistītas praktiska atbalsta sniegšanā likumpārkāpējiem. Tādēļ mēs iesakām:

- Aktīvi piedalīties konferencēs, publiskajās apspriedēs, mītiņos vai citos tīklojuma pasākumos, lai vairotu sabiedrības izpratni par cietumsodu alternatīvām;
- Aktīvi piedalīties, izmantot integrētas pieejas un tīklojumus starp krimināltiesību un bezpeļņas organizācijām, lai paaugstinātu sabiedrības atzinību cietumsodu alternatīvām;
- Aktīvi piedalīties un veidot tīklojumus, lai esošajām cietumsodu alternatīvu programmām būtu iespējama tālāka attīstība un izaugsme;
- Aktīvi piedalīties un veidot tīklojumus, lai paaugstinātu izpratni un svarīguma apziņu par cietumsodu alternatīvām, lai sasniegtu šajā mācību materiālā uzsvērtos mērķus.

PIEKTĀ DAĻA
Secinājumi

Papildus starptautiski atzītajiem cilvēktiesību principiem pastāv arī pierādījumos balstīti iemesli, kāpēc jāsamazina brīvības atņemšanas kā soda izmantošana, lai samazinātu ieslodzījuma un atkārtoti izdarīta likumpārkāpuma finansiālās un sociālās izmaksas. Sodi, kas jāizcieš sabiedrībā, ir ne tikai daudz lētāki. Ja tie tiek rūpīgi īstenoti saskaņā ar dažiem pamatprincipiem, tie ir daudz efektīvāki noziedzības novēršanā līdzīgiem likumpārkāpējiem. Tie ļauj novērst riska faktorus un apmierināt ar tiem saistītās vajadzības reālās pasaules apstākļos un veicina noturīgas un augošas sociālās saiknes, piemēram ģimenē un darbavietā. Tās arī piedāvā iespējas cilvēkiem, kas izdarījuši likumpārkāpumu, labot nodarīto, piemēram, ar bezatlīdzības darbu.

Brīvības atņemšanas alternatīvu ietekme gan uz apcietinājumu, gan noziegumu rādītājiem ir lielāka, kad tās tiek īstenotas kopīgi ar noteiktu skaitu savstarpēji papildinošu sociālo un krimināltiesību politiku. Pierādījumi liecina, ka ir nepieciešams pievērst uzmanību likumpārkāpuma pamatā esošajiem sociālajiem un vides iemesliem, atturīgam dzīvesveidam un situatīvo likumpārkāpumu prevencijai. Tāpat arī atturēt cilvēkus, kas izdarījuši likumpārkāpumu, no iesaistīšanas krimināltiesību sistēmā, piedāvājot alternatīvus līdzekļus un regulāras, atbilstošas intervences atkārtotu likumpārkāpumu izdarīšanas gadījumā. Vienlaicīgi nedrīkst ieviest arvien stingrākas politikas un/vai retoriku, kas veicina nemitīgi pieaugošu sodīšanu.

Ieslodzījuma vietu pārapspiedošanai ir milzīgas negatīvas sekas visiem, kas iesaistīti cietumu sektorā – cietumu personālam, vadībai un pašiem ieslodzītajiem. Līdzsvarota krimināltiesību pieeja, kas ciena ikkatra intereses, iespējama, ieviešot atjaunojošā taisnīguma principus, piemēram, radot un piedāvājot piemērotus forumus katrā procesa posmā (sākot no pirmstiesas līdz soda izciešanai), kur tiek atļauta visu iesaistīto pušu līdzdalība un saskarsme. Tādēļ dalībvalstu krimināltiesību sistēmām nepieciešams paaugstināt sabiedrības informētību ar publisko debašu palīdzību par krimināltiesību sistēmas rehabilitējošo mērķi un nodrošinot, ka sabiedrība apzinās, ka rehabilitācija ir viņu galvenā prioritāte.

Tādējādi, lai samazinātu brīvības atņemšanu un atkārtotu likumpārkāpumu izdarīšanu, ir nepieciešama pieeja, kas ietver ne tikai krimināltiesību sistēmu, bet izmanto integrētu pieeju visās sabiedriskā, privātā un trešā sektora institūcijās, iesaistot vietējo sabiedrību. Šī pieeja prasa, lai visas iesaistītās puses sadarbotos, attīstot preventīvas un

mērķtiecīgas stratēģijas, kuru mērķis ir uzlabot ģimenes un indivīda dzīves apstākļus. Tikai tad, kad šobrīd nesavienotie sodu politikas, policijas, dzīvesvietas, veselības, atpūtas, labklājības, aizsardzības un nodarbinātības faktori tiks savienoti, mēs spēsim palielināt to ietekmi uz atkārtotu noziegumu izdarīšanu, ieslodzījumu un finansiālajām un sociālajām izmaksām. Tā darot, ir daudz ticamāk, ka ietekmēsīm arī plašākas sabiedrības veselību un sociālās labklājības jautājumus.

Aebi, M.F. & Delgrande, N., SPACE I – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Survey 2013. Strasbourg: Council of Europe, 2015. Pieejams: <http://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>: Last access: 19.01.16

Aebi, M.F. & Chopin, J., SPACE II – Council of Europe Annual Penal Statistics: Persons serving non-custodial sanctions and measures. Survey 2013. Strasbourg: Council of Europe, 2015. Pieejams: http://wp.unil.ch/space/files/2011/02/Council-of-Europe_SPACE-II-2013-E_Final_150205.pdf: Skatīts: 19.01.16

Community Triage –NHS Greater Glasgow and Clyde Crisis Out of Hours CPN (Community Psychiatric Nurse) Service 2015 Pieejams: <http://www.scotland.police.uk/whats-happening/news/2015/september/mental-health-pilot-project-results-outstanding>. Skatīts: 13.12.15

Council of Europe: European Convention on Human Rights 1950. Pieejams: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf: Last access: 02.12.15

Council of Europe: European Convention on the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1987. Pieejams: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-convention.pdf>. Accessed 2nd December 2015.

Council of Europe: European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders. Pieejams: http://www.ejtn.eu/PageFiles/7682/A_1_5_Conditionally_Sentenced_Released_Offenders.pdf. Skatīts: 2015. gada 2. decembrī.

De Vos H., Gilbert E. Reducing prison population: Overview of the legal and policy framework on alternatives to imprisonment at the European level, KU Leuven, 2014. Pieejams: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/ReducingprisonpopulationEuropeanframework_FIN_101014.pdf. Skatīts: 20.01.16

Great Britain Parliament, Joint Coimmittee on Human Rights, Deaths in Custody: Third Report of Session 2004-05, Vol. 2, 2005.

Haftvermeidung durch soziale Integration | Das Ministerium 2015. Pieejams: <http://www.masgf.brandenburg.de/cms/detail.php/detail.php?gsid=bb1.c.185338.de>. Skatīts: 13.12.15.

Kuhn, A., Tournier P., & Walmsley R. Report on prison overcrowding and prison population inflation. Strasbourg: Council of Europe, 2000.

Parmentier S., Comparative conclusions of the literature analysis, 2015 (tiks publicēts: <http://>

www.reducingprison.eu).

Reducing prison population: advanced tools of justice in Europe, Case studies report, 2015. Pieejams: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/Case_studies_reports.pdf. Skatīts: 28.12.15.

Reducing prison population: advanced tools of justice in Europe, Comparative concluding remarks on the in-depth interviews to the country experts, 2015 Pieejams: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/final_research_conclusions_3.pdf Skatīts: 20.01.16

Reducing prison population: advanced tools of justice in Europe: In-depth analysis of good practices by country, 2015. Pieejams: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/Case_studies_reports.pdf Skatīts: 19.01.16

Relative Justice: the experiences and views of family members of people with particular needs in contact with criminal justice and liaison and diversion services. Pieejams: <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/relative%20justice.pdf>. Skatīts: 14.12.15.

Sapouna M, Bisset C, Conlong A-M, Matthews B. 2015. What Works to Reduce Reoffending: A Summary of the Evidence. Justice Analytical Services Scottish Government. Pieejams: <http://www.gov.scot/Resource/0047/00476574.pdf> Skatīts: 02.12.15

Schoemaker, C., & Van Zessen, G. Psychische stoornissen bij gedetineerden: een verkennend onderzoek in Penitentiair Complex Scheveningen Mental disorders among detainees: An explorative study in the penitentiary complex Scheveningen. Utrecht: Trimbos-instituut, 1997.

Scottish Government, What Works to Reduce Crime, 2015: Pieejams: <http://www.gov.scot/Publications/2014/10/2518>. Skatīts: 14.12.15

Smith VM. Persistane Offender Project: Pilot Project Evaluation November 2006-March 2008. Pieejams: <https://www.glasgow.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=9640&p=0> Skatīts: 14.12.15.

Snacken, S., A Reductionist Penal Policy and European Rights Standards. European Journal on Criminal Policy and Research, 12, 143-164, 2006.

Snacken, S. Resisting punitiveness in Europe? Theoretical Criminology, 14, 273-292, 2010.

Tata C. The Struggle for Sentencing Reform, in A Ashworth and J Roberts (eds) Sentencing Guidelines, Oxford University Press. 2013.

The Caledonian System: an integrated approach to address men's domestic abuse and to improve the lives of women, children and men 2013. Pieejams: <http://www.gov.scot/Topics/People/Equality/violence-women/CaledonianSystem>. Skatīts: 13.12.15

United Nations Office of Drugs and Crime, Handbook for prison leaders: a basic training tool and curriculum for prison managers based on international standards and norms, New York, 2010. Pieejams: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_

Handbook_for_Prison_Leaders.pdf Skatits: 20.01.16.

United Nations Office of Drugs and Crime, Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment, New York, 2007. Pieejams: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf Skatits: 19.01.16

United Nations Office on Drugs and Crime, Handbook on the Crime Prevention Guidelines: making them work, New York, 2010. Pieejams: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Crime_Prevention_Guidelines_-_Making_them_work.pdf Skatits: 20.01.15

United Nations Office of Drugs and Crime, Handbook on strategies to reduce overcrowding in prisons, New York, 2013. Pieejams: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Overcrowding_in_prisons_Ebook.pdf. Skatits: 20.01.16.

1. PIELIKUMS
SKAIDROJOŠĀ VĀRDNĪCA

1. Alternatīvas pirmstiesas aizturēšanai

Mutiskie aizrādījumi, nosacīts brīdinājums, statusa sodi, ekonomiskās sankcijas un naudas sodi, mantas konfiskācija jeb atsavināšana, zaudējumu atlīdzināšana jeb kompensēšana cietušajam, atliktais jeb novilcinātais spriedums, probācijas un tiesas uzraudzība, sabiedriskie/piespiedu darbi, nosūtījums uz atskaitīšanās iestādi (centru, kur regulāri jāpiesakās), mājas arests, jebkurš cits ar ievietošanu iestādēs nesaistīts ārstēšanas veids, dažu augstākminēto līdzekļu kombinācija (Tokio noteikumi).

2. Alternatīvas pēctiesas apcietinājumam

Pilnībā vai daļēji atliktas brīvības atņemšanas sods ar probāciju vai bez tās, nosacīta apžēlošana vai nosacīta atbrīvošana no soda (bez probācijas), sabiedriskie/piespiedu darbi, elektroniskā uzraudzība, mājas arests, daļēja brīvības atņemšana (ieskaitot ieslodzījumu nedēļas nogalēs un noteiktās dienās), ārstēšana (ārpus cietums), nosacīta atbrīvošana/apžēlošana ar probāciju, cietuma brīvdienas vai pusceļa mājas, atbrīvošana darba vai izglītības iegūšanas dēļ, dažādi citi pirmstermiņa atbrīvošanas, kombinēto spriedumu veidi un citi (Tokio noteikumi).

3. Sabiedrības līdzdalība

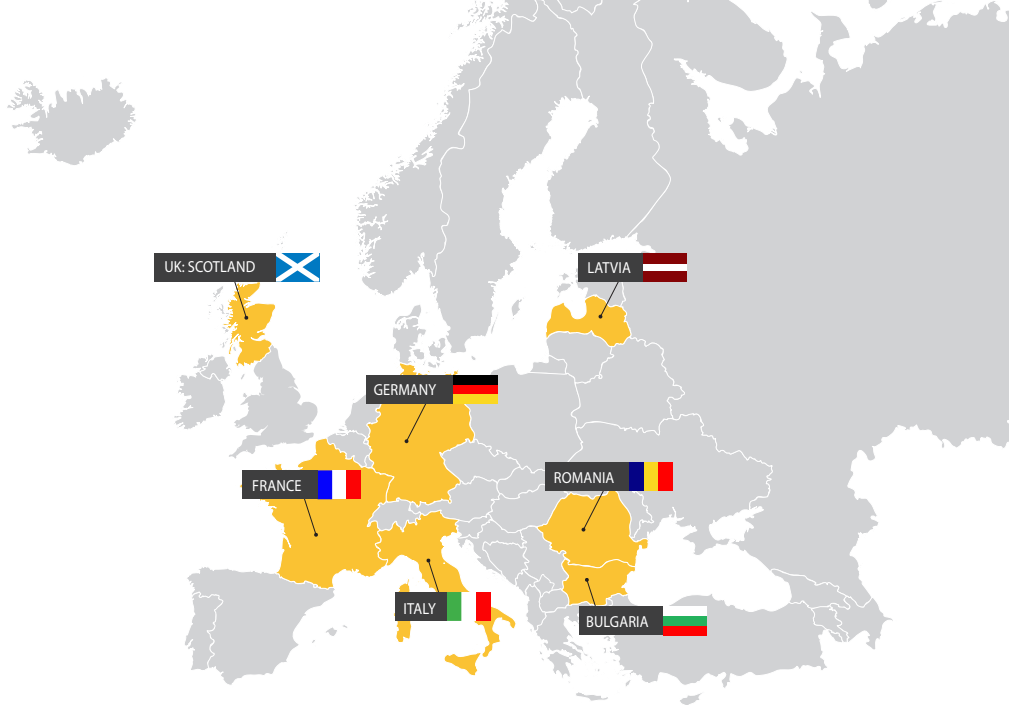
Visa veida palīdzība, ar atlīdzību vai bez, pilna, nepilna laika vai neregulāra, kas pieejama sodu izpildes iestādei (institūcijai(-ām), kam dotas pilnvaras lemt un būt atbildīgai par sabiedrībā izciešamajiem sodiem vai soda mēriem), ko veic publiskās vai privātās organizācijas un sabiedrības pārstāvji (Eiropas Padome, Rec (1992)16).

4. Ieslodzījuma vietas apdzīvotība

Rādītājs, ko izsaka kā ieslodzīto skaitu pret ieslodzījuma vietā pieejamo vietu skaitu. Apdzīvotības indikatoru (parasti izmanto, lai novērtētu ieslodzījuma vietas pārapspiedotību) nosaka pēc ieslodzīto skaita un pieejamo kapacitāti visu kategoriju ieslodzītajiem kopējā cietuma populācijā.

5. Sabiedrībā izciešamie sodi un soda mēri

Sankcijas un līdzekļi, kas patur likumpārkāpēju sabiedrībā un paredz dažus ierobežojumus viņa brīvībai, nosakot apstākļus un/vai pienākumus, un kurus ievieš likumā noteiktās iestādes. Termiņš nozīmē jebkuru sankciju, ko noteikusi tiesa vai tiesnesis, un jebkuru līdzekli, kas pieņemts pirms sprieduma par sankcijām vai tā vietā, kā arī brīvības atņemšanas sprieduma izpildes veidus, kas tiek īstenoti ārpus ieslodzījuma vietas (Eiropas Padome, Rec (1992)16).

LEADER

Associazione Comunità Papa Giovanni XXIII
Italy

International Society for Criminology (ISC)
France

Crime Prevention Fund-IGA Foundation
Bulgaria

CO-BENEFICIARY

University of Dundee
Great Britain

Centre for Public Policy (Providus)
Latvia

Centro Interdisciplinare di Ricerca sulla
Vittimologia e sulla Sicurezza (C.I.R.V.S.)
Italy

SYNERGIA
Synergia, S.r.l.
Italy

Generatie Tânără România
Young Generation (UNGA-LIV) Association
Romania

University of applied sciences for public
administration Bremen
Germany